

ఇటులు జరిగి పడిలో శతరాజు తనకాసనములోఁ బ్రసన్నుడై
 గొందఱును పేర్కొనియున్నాఁడు. భీమరాజునకు మొదటి శతరాజు శత
 రాజునకు మొదటి భీమరాజు భీమరాజునకు రెండవ శతరాజు అని
 రావుగారు వ్రాసి యుండుటచేతను అనేకసంస్థానములలోను బాగ్యులవీర
 ములలోను వామద్యయవరంపర యిగవకుమంతుటచేతను ఇంకఁ గొం
 దఱు శతరాజులు లేరని సిద్ధాంతికిరంప పాధ్యపదమిచేతను శతరాజు
 లనేకులు గల రని యొప్పు వలసి యున్నది. వేల్పుదిరామేశ్వరస్వామి
 యాలయములోని కాసనములో గణపరాజు కోటకేతుని పుత్రుఁ
 డుగా నుండినట్లు వ్రాయుట యందునకు బాధకము గాదు. అలండు
 శతనకు భీముం డను పుత్రునకన్న మఱియొకపుత్రుఁడై యుండిన
 నుండవచ్చును గదా! వీరభల్లాలులు చరిత్రములందు నలుపుదు గాక
 వచ్చుచున్నారు. కాన నావేటివా రనేకులు గల రని యొప్పు వలయు.
 మొదటి ప్రతాపరుద్రుఁడు రెండవ శతరాజు రెండవవీరభల్లాలుఁడు అని
 సంఖ్యానిర్దేశముగ వారు వ్రాయుటచేతనే యీ పేర్లు గలవా రనేకు
 లున్నా రని తెలుపదుచున్నది. ఇట్లుగునపు డివి నానార్థకకల్పములని
 యేర్పడఁగలదు. నానార్థకహర్యాదికల్పము లేకార్థమును బోధించుటకు
 సంయోగాదిసహకారు లనక క్క ముండవలయు. అయ్యది

శ్లో. సంయోగో విప్రయోగశ్చ సహచర్యం విరోధితా

అర్థః ప్రకరణం లింగం శబ్ద స్వావ్యవస్థ సన్నిధిః

సామర్థ్య మాదితీ దేశః కాలో వ్యక్తిస్వరాజయః

శబ్దార్థ స్వావ్యవస్థేదే విశేషస్త్వతిహేతవః.

అని కావ్యప్రకాశమున వ్రాయఁబడినది. ఇప్పుట ప్రతాపరుద్రకల్పా
 దులకు రావుగారు చేసిన విశేషార్థనిర్ణయము నేములకు నహాకా
 రిగా నోరుగంటి కాకత్యాదికల్పములు లేవు. కాకతీయభక్తుప్రకాశ
 దుద్రుఁడు పీఠగంటిప్రభమప్రతాపరుద్రుఁడు అని యుండినచో వ్యక్త

కాశ్మీర్యమును జేసి తదితర ప్రతాపరుద్రవ్యావృత్త యగును. అది లేవు. ఇతః గాలము సహకారముగా దీసికొని దగియున్నది. ఇట్లు అనంత గాక తిలకములో నిర్దేశము ప్రతాపరుద్రులు ప్రసిద్ధులు గలరు. కా రియ పురము గాలభేదమును గలదు. ఇట్టిస్థితిలో నెవనికాలమును బట్టి వీని యర్థమును మనము నిశ్చయింపవచ్చునో నిర్ధారించ వలసి గాక యున్నది. ఒకవేళ యుద్ధకాలమునుబట్టి అనగా యుద్ధకాలమున నున్న ప్రతాప రుద్రుడు ప్రథమప్రతాపరుద్రుడు గాన దానింబట్టి యితః ప్రథమ ప్రతాపరుద్రుడు డని యనుకొనవచ్చుచో యుద్ధకాల మెద్దియో తెలియ దయ్యెను. అకాలము తెలియకయే కదా వీరిచ్చేయు బట్టు కొని పెనంగులాడుచున్నారు. అది తెలిసి యున్నచో నీ ప్రయాస మున కవసరమే యుండదు. కాబట్టి యాశ్చర్యార్థములను బట్టియే యుద్ధకాలము నిర్ణయింపదగియున్నది. ఈశట్టములు పలానావారిని నొద్దించు నని నిర్ణయించుటకు మార్గాంతరము లేనందున యుద్ధకాల మును బట్టియే వీనియర్థనిర్ణయము చేయదగి యున్నది. ఇట్లుగవోఁ దత్కాలిక కాకతీయేతరప్రతాపరుద్రవ్యావృత్తికాక పోవుటయే కాక యనోన్యవ్యాక్రయదోషము దొందుకొని వరప్పరాజుచే నేయర్థము గాక యట్టే నిలిచిపోవును. ఇట్లు ప్రమాణములు లే వనుట స్పష్టము. ఇట్టిస్థితిలో రావుగారు “ఇంతయేలకేమునటిప్రతాపరుద్రుడు వలగాను రాజునకు సైన్యము సంపాదన చేప్పఁబడియుండుటచేత 1196 వఱకు పరిపాలనము చేసినప్రతాపరుద్రునితో బ్రహ్మనాయకుడు సమకాలికుఁ డగుట స్పష్టము గదా!” యని యేయాధారమున నిర్ధారించి వ్రాసిరో తోఁడక యున్నది. రుద్రదేవునికావనములందు గాని గ్రంథములందు గాని యీవిషయము గానరాదు. “చెప్పఁబడియుండుటచేత” అని వ్రాసి వారు కాని ఎచ్చటఁ జెప్పఁబడినదో వివరింపలేదు. అంత యంటాఁకావ

మొగ్గఁ బెప్పఁబడి యుండినచోఁ లై పండితు లనేకవిధములుగఁ బూర్ణ
కాలమునకై చర్చ లొనరించుట నిగుపయోక్తము కాక పోదు గదా!

ఈ న్యాయమును బట్టియే కోటకేతుండు భీమరాజుమా
మఁడై ధరణికోట నేర్చిన రెండవకేరరా జనుసిద్ధాంతము భంగపడఁ
గలదు. పల్నాటిపీఠచరితములో భీమరాజుమామఁడు దని గాని ధరణి
కోటపురాధీశ్వరుఁ దని గాని వ్రాయఁబడలేదు. కాబట్టి యాగృహ
నామము గల ముజ్జియొకకేరరా జయియుండిన నుండ వచ్చును.
యుద్ధకాలమున నున్నచాఁ దళఁదె యనునిర్ణయ మన్యోన్యోక్రీయ
దోషముచేతను, దత్కాలికు లైవ యితరకేరరాజులకు వ్యావృత్తిగాక
పోవుటచేతను, నిలువఁ జాల దని వ్రాయఁబడియెను. తత్కాలము
నందుఁ గోటకట్టము గృహనామముగాఁ గలకేరరాజు లింకఁ గొందఱు
లేరని చెప్పుటకు సాధ్యపడదు గదా! కేరరాజునకుఁ గోటపడము
ధరణికోటకట్టకట్టము గా దనియుఁ దన్నివాసమునఁ గలిగినది కా
దనియుఁ దరువార విస్తరముగ నిరూపింపఁగలను. అమరావతికావన
మును బట్టి యితఁడు రెండవకోటకేతుండే యని సిద్ధాంతీకరింప వలదు
గాదు. ఆకావనములో నట్లు లేదు. గ్రంథములో వానిని బోధించువల్లన
వ్రాయఁబడలేదు. అంత నుప్రసిద్ధునిఁ బేర్కొనునపుడు వానిభువతను
దెలుపుకొట్టములను బ్రయోగించక యనామభేయనివ్రాసినటులు కోట
కేతుండని వ్రాయఁదగదు గదా! అతఁడే యారెండయి యుండినచోఁ
దాను బల్నాటియుద్ధమునఁ జేసినట్టిప్రసిద్ధకృత్యమును దనకావనము
లందు వేవియందునువ్రాయక మానభారణముగలిగియుండుటకుఁ గారణ
మేమి? కావనములలో వ్రాయఁబడలే దని బేరిరెడ్డి గణపతియన
పన్నానింకఁబడుటలో మఱి నిషయములను విశ్వసింప మన్న పీఠశ్రీ
తాత్రగారు కావనానుదాహృత మైనకేరరాజువృత్తాంతమును విశ్వసిం

అనినది వినినవాడు లేడు. అదిలేక యిరువదియేడవవరకు జరిగినది
కాదు. అది. సంకల్పము జనించునపుడు వారియిట్టిది కా నేరదు.

ఇట్లు వీరభల్లాలుండు ద్వారసముద్రాధిపతి యైన రెండవవీరభల్లా
లు దను సిద్ధాంతము కూడ నిరస్తం బగును. నలువ్రతు వీరభల్లా
లు చరితములందుఁ జానెట్టుచున్నారు. పలానా వీరభల్లాలు దని
గ్రంథమున లేదు. యుద్ధకాలమును బట్టి చూత మన్న పవ్యోన్మాద
యందుఁ దత్కాలికవీరభల్లాణాంతరావ్యావృత్తియుఁ జూపెట్టియున్నది.
అకాలముండు వీరభల్లాణనామము గలవా రిరువులు లేరని చెప్పటకు
సాధ్యపడదు గదా! రెండవవీరభల్లాలుండు తనకావకములం దెచ్చ
టను దాను జతురంగపై వ్యములొఁ బల్నాటియుద్ధమునకుఁ జొచ్చియుట్లు
వ్రాయెన లేదు. ఇట్టి ప్రసిద్ధకృత్యము వ్రాయమికిఁ గారణ మేమి?
రావుగారి కావనానుచావృత్తివిషయము విశ్వాసపాత్రము నా
దమొకరు. కావున వరకు రెండవవీరభల్లాలు దను సిద్ధాంతము
నిరస్తం బగుచున్నది.

ఇ దంతయుఁ బరిశీలించఁగాఁ బ్రతాపరుద్రకౌటవీరవీరభల్లా
కృత్యములకు స్వేచ్ఛార్థమును గల్పించుకొని యుండువలనఁ బల్నాటివీర
యుద్ధకాలనిర్ణయముఁ జేసికొని తస్మాలమున "ఇంత యేల? క్రథను
ప్రతాపరుద్రుండు నలగామరాజునకు.....స్పష్టము గదా!"
అనియు, "పల్నాటివీరకాలమును దెలిపెనుచరిత్రాంశము తెలు
గమిచేతనో" అనియు మున్నుగా వీరభద్రరావుగారు వ్రాయుటయని
చారవిద్ధ మని యేర్పడుచున్నది.

ఇదిగాక యీ ప్రతాపరుద్రుండు కాలియుఁ జని చెప్పటకు వీర
లేదు. ఎందుకనగా పలగామరాజు యుద్ధాశోక్తపత్రిక లంపునపుడు
కర్ణాటకాశవమళయాళప్రముఖ దేశాధీశుల కందఱకు సంవిష్టు వ్రాసిన

కవి కావ్యములకి యాధ్యాత్మికపత్రక సంపెనవి వ్రాయలేదు. కనుకను
వలననాటిపరచరిత్రమున నలగామరా జాయారాచారకు యాధ్యాత్మిక
పత్రక లంపినాఁడను నతిదర్శములో వాక్యములు క్రిందివిధమునఁ
జూపబడున్నవి.—

* వ్రాయించె లేఖలు వసుధేశ్వరనికి
బ్రహ్మనాయనివద్ద బలు వైనకుండ
మున్నది యని భీతి సుర్యకు లెల్ల
సప్తనా లిచ్చినా రదిగవయ్యెట్లు
లేమను మీరలు నేకమై యిపుడె
వటువిక్రమస్ఫూర్తి ప్రకటించుగాను
బ్రహ్మనాయనిగర్వఁబడిమ మానించి
మనములో నరమరలే మానియు మనము
పోరాడి శత్రులం బొదిగొనియెదము
శ్రీగిరీకునియాన చెన్నునియాన
అని కావ్యపత్రక లపుడు వ్రాయించి
మామగండముతోట మన కేకునకును (1)
ధరణికోటపురికి దక్షుఁడైవట్టి
భీమదేవుం దనువృద్ధీకునకును (2)
గోలంకిథర్తకు (3) ఘోర్జరపతికి (4)
సురగ సేనం దనుసుర్యేశ్వరునకు (5)
నేడుమూఁడెము లేలు నెలుకుకామనికి (6)
జొన్నాశ్వమూవతి (7) పొదితెరాజులకుఁ (8)
గటకాభపతికిని (9) గల్వరాయనికి (10)
దేవాద్రి నేరెడుతెలుఁగువిద్వంసుఁ (11)

తన రాజ్యభూమి (13) భీమసేనుని (14)
 మూర్ఖకుమారాఖ్యచోళరాజునకు (15)
 సంక్రామవిషయం దా జయచేపునకును (16)
 జయసింగునకు (16) ఇంద్రాద్రిపతికి (17)
 భీమక్రముఁ దైన తిరునాళ్ళపతికి (18)
 వీరభక్త్యుండు విక్రమాధ్యక్షకు (19)
 నరపసింగాళ్ళున (20) కర్ణమావతికి (21)
 ఇంగళపతికిని (22) గాంధ్యక్షునకును (23)
 మళయాళ (24) కర్ణాట (25) మాళవేంద్రులకు (26)
 వ్రాయించి పంపిన వా రెల్లఁ గూడి
 చింతించి రీరితిఁ జత్తరములోన
 నలగామరాజును నాయనివారు
 నగ వెట్టుకొని పోరఁ దైన మైనాడు
 తనకు సహాయులై తడలి రండంచు
 నయి లేఖ లంపెను నలగామరాజు
 సవతిపుక్తుల కిట్లు నమకూరఁ పోడు
 వీర దేవ్వారలో తెగటారుదనుకఁ
 గాముఁడు గల్పినఁ గలయప్పనములు
 లే వని పంపెను లేఖలు మనకుఁ
 గదలుద మిప్పుడు కామునికడకు //

అని ఇట్లువరవరితో యూరును బేరును తెలియని జేకారవివక్ష
 వైత కాశ్యపశత్రుకల సంపద నలగామరాజు దనరాష్ట్రములోఁ గలిసి
 యొప్పు యేకలిలానగరసామ్రాజ్యము నేలుచు భువనః గాంధియన్న
 కాకతివారి కాశ్యపశత్రుక సంపదంబునపు దనరామాకుండై సప్రతాపము

ప్రజలు విలువనివేరంటుమీగ నలగామనకు నేయియ్యమున నుండి
ననుట విశ్వసనీయము కాదు. కాన నిరణయ కాశీయము గాక మితి
యొక ప్రకాశనమును అనగా: నేరుచేక యుద్ధమున కామరామ
లలో నకటకాభివర్తిని. గల్వరాయనిని. ఇత్యాదిగా. చెప్ప
బడినవరకులలో నుక్కడైయుండనోవు. కాశీవారికి: దక్క. పర
కుల తెవ్వారికిని ప్రకాశనమనామి ముంక దని చెప్పట పాశ్చాత్యము
కదా!

ఒకవేళ దుద్రదేవుండు నలగామరాజుచే నాహూతుండు గాక
పోయినను నలగామరాజుననుగ్రహమును గోరి తదింగిత మెరింగి
నైనయము నంపెనని యనుకొనుటకును వీలులేదు. నలగామరాజుసంతతి
సామంత మిహికాంతుల సంతతుల కిరిటరత్న కాంతులచే నిరాకతాం
ప్రేయగళుండుగుద్రదేవుండు నలగామరాజుననుగ్రహము: గోరివా
డమనియెడు మంత్రమాత్రమును విశ్వాసపాత్రంబు గాదు గదా! వీ
రిరువురకు యాధనంగతి యుండె ననుట గూడ నిందుచేతనే సంభావితము
కా దని తేటపడగలదు.

ఇది గాక, నలగామనిచే నాహూతు లైనట్లు గవిచే: గంతో
క్రముగ: జెప్పబడినకోటకేత వీరభల్లాలులు గూడ: బైని వీరభద్రరావు
గాను వ్రాసినవారు గాక మిత్రయోవరో అపరిటివారై యుండవలె కని
వచ్చుముగ నుడువ నచ్చును. దీనికై నలగామరాజుస్థితి యెట్టిదో పైవా
రలస్థితి యెట్టిదో చూడ వలసియున్నది. నలగామరాజు చేదదేశము
నుండి రాజ్యభ్రష్టుండయి వచ్చివలెనెండి యగుననుగురాజునకు
ఁబందవల్లారురాజు దనకూతు విచ్చునపుడు హరిణముగా నిచ్చివయొక
బేల్కొటికొలూకా నేలుచున్నవాడు. కోటకేతమహారాజు కిచ్చి
వీరామహాదీపంపరగా వచ్చినధరిణికోటరాజ్య మనుభవించుచు ఘనత
కెక్కి యునురానతికాననమాలో వ్రాయబడిన

స్వస్థిశీలతనున్నముద్రము దిలపనుంధరావరపాలక శ్రీమత్త్రిగా
యవపల్లవప్రపాదాసానితకృష్ణజేదక్షిణ పట్టహస్రావసీపల్లవ భయ
భాగ్యశుభ్రత తోకచాళుక్యపాదుంఠమదానేకపమ్మగేంద్ర విభవామి
రేంద్ర.....శ్రీమత్తజామండలేశ్వర ప్రభావలంకేశ్వర

అని మొదలగుచిరుదములను వహించి యాకాలమున నుప్రసిద్ధుం
డయి యుండె ననుటకు నందియము లేదు. మఱియు నితఁడు రాజమ
హేంద్రవరము మొదలుకొని కాళహస్తివఱకుఁ గలయాంధ్రదేశమును
బాలించినగొంకరాజునకు మేనల్లుఁడుగా నుండెను. అనుగురా జీదేశ
మునకు వచ్చునప్పటికిఁ జండవనోలురాజ్యము కోటలేతునిమేనమామ
యగుగొంకరాజువధీవముగానే యుండెనండ్రు. ఇంక రెండవపీఠభల్లా
గుండు ద్వారనముద్రము రాజధానిగాఁ గృష్ణానదివఱకుఁగలకర్ణాటదేశ
మంతయు నుద్దామముగఁ బరిపాలించుచుఁ గల్యాణపురాధిపతులగు
కాలచూరులను జయించి రాజాధిరాజయి జగత్ప్రసిద్ధి గాంచి యక్కా
లపురాజుకోటిలో మేటియై యుండినవాఁ డనువిషయమును జరిత్ర
ములు చాటుచున్నవి. ఇట్టివారలకు నలగామరాజు యుద్ధాహ్వన
పత్రిక లంపె ననియు, వీరు చతురంగసైన్యములతో యుద్ధమునకు
వచ్చి యుండి రనియు, వ్రాయుట యెంతమాత్రము విశ్వాసపాత్రము
గా ననుట తెల్లము గదా! కాబట్టి పైవారు రెండవకోటలేతుఁడు
రెండవపీఠభల్లాగుడు గాక యాపేటివా రెవరో యెందురని
నిశ్చయముగ నుడువ వచ్చును.

ఇంతియకాదు మఱియొకవిధమునఁ గూడ వీరు పైవారు కా
రని నిశ్చయింపు వచ్చును. చూచుఁడు. యుద్ధాహ్వన పత్రిక లంపు
నొక నాయకురాలు నలగామునకుఁ జెప్పనక్కడు

“మన కప్పనము పెట్టుమన్నె వారలకుఁ

అందింది లేఖలు బలములు గొల్పి
తగతుల శిరముల బలిపిని గొట్టి

అని చెప్పి ననియు నావక్రిక లందివరకువారే వారెల్లఁ గూడ

“ కాముఁడు గెల్పినఁ గలయప్పనములు
లే వని యంపెను లేఖలు మనకు ”

అని యునుకొనిరనియుఁ జైనందర్శమున వ్రాయఁబడి యున్నది. గెల్పినో
(మనము) జయించినచో కలయప్పనములు మనకు ఉండిన—అనగా
మనమియ్యవలసినకప్పుములు లేవు అని కాముఁడు మనకు లేఖలు అంపె
ను అని యన్వయము. ఇందువలన వలగామునిచే నాహూతు లగు
నరేంద్రు లతనికిఁ గప్పము లిచ్చుచున్నట్లును యుద్ధమున గెల్పినచో
ఘోరికవి మాఫీ చేయఁబడునని నలగాముఁడు వ్రాయించివట్లును జాత్యర్థ
మగుచున్నది గదా! ఏరథల్లాగునియుఁ గోటకేతునియుఁ జర్చితములగు
పూర్తిగఁ జదివినవారు రాజ్యభ్రష్టుండఁబడి స్త్రీమూలక మగు నృల్ప
మయినపల్నాటిరాజ్యమునకుఁ బాలుపడిన వలగామునకు రాజాధిరాజు
లగు పయివా రప్పనము లిచ్చుచుండి రనుటయు నవి మాఫీ చేయించు
కొనుకొర్కితో వారు యుద్ధమునకు వచ్చి యుండి రనుటయు శిర
మాత్రము విశ్వసించగలరో యిట్టి యసంభావికార్థమునకయి నేను
విస్తరించి వ్రాయఁబడినలేదు. యుద్ధాహూతులలోఁ గోటకేతుండు
లేడు కాఁబట్టి ఆతనియందు దివి యన్వయంప దని యనుకొనుటకు
వీలులేదు. ఆతనితండ్రి యగుధరణికోటభీమరా జప్పనము నిచ్చువాఁ
డయినపుడు తత్పుత్రుం డగుకోటకేతుండిచ్చువాఁడు కాఁ దనుటకు
వీలుండదు కదా! మఱియుఁ గోటకేతుండు దేవమేనమాచు యులు
చక్రవర్తిగా నున్నగొంగరాజున కొకవేళఁ గప్పము కట్టినం గట్టిన
గాని వారివలనఁ దిరిగెముగ రాజ్యము నొందినవలగామరాజునకుఁ

గట్టకు గదా! కాబట్టి ధరణిలోని రెండవశీతరాజు వ్యూరసముద్రపు రెండవవీరభల్లాలుడు కాక మఱియొకరే అమరీటివారు పల్నాటి యుద్ధమునకు వచ్చి యుండినవా రనుట స్పష్టము.

ఇందువలననే బంగాళ మళయాళ మూళవ ఘూర్జర కర్ణాట పాండ్యతోక ప్రభృతిజేశాధీశులు గూడఁ బల్నాటియుద్ధమునకు వచ్చి వజ్రాని కా రని యర్థసిద్ధ మగుచున్నది. ఆయాదేశముల నేకచ్ఛత్రాధిపతులుగా నేలుచుఁ బసిద్ధిగన్న రాశేంద్రులు వ్యల్పరాష్ట్రాధిపతి కీర్త్యుకము లిచ్చుచుండి రనుటయుఁ దానంతేసి తదాక్షతు శిరసావహించి యుద్ధములు మాఫీ యగు ఎనుపెద్దకొర్కితో యుద్ధమున కేలేంచి యుండి రనుటయు మిక్కిలి యసంభావితములు కదా! ఇట్లుండఁగా ప్రభమప్రతాపరుద్రుడు నలగామునకు గవ్వము గట్టుచుండి యందు వలన యుద్ధమునకు సాహాయ్యముఁ జేసెననునది వ్యర్థమని గూడఁ దెలిసది కా చని తేటపడక పోదు.

ఇ దంతయుఁ బరిశీలించఁగా శ్రీనాథకవి రచనచరిత్రము చదువు పారిషీసులనిందుగా నాయాదేశాధీశులు యుద్ధమునకు వచ్చి యుండి రని కల్పించి యైన నుండవలె. లేదా పల్నాటికిఁ జేరువ నున్నపాళెగాం ద్రుఁ బ్రతాపరుద్రుడు వీరభల్లాలుడు బంగాళపరి మూళవేంద్రుడు పాండ్యేశుడు అని ము న్నగునని నామములై యైన నుండవలె. ఇంతి యేకాని జేయగా నుండ నోరదు.

ఇట్టిస్థితిలో వీరభద్రరావుగారు ప్రభమప్రతాపరుద్రుడు నల గామరాజునకు పేయిగుట్టయు లంపె ననియు రెండవశీతరాజు బ్రహ్మ పాణినికడకు రాయభారము కొనిపోయె ననియు రెండవవీరభల్లాలుని భాయము.....యన్నది అనియు వ్రాయుట వింతగా నున్నది.

ఇం కొకటి. పల్నాటియుద్ధమునకుఁ జైరవాలు వచ్చిసా రనుట మిక్కిలి యసంభావిత మని ప్రకారాంతరమునఁ గూడ సిద్ధించు

శుభ్యుఁడు. దీనికై నలగామరాజు చూర కావ్యసవిత్రము లెల్లదంబు వార లెల్ల జేరితిగ వచ్చికో విచారించవలసియున్నది. వల్సా బహిరచరిత్ర ములో మలిదేవరాజు బ్రహ్మవాయుఁడు యుద్ధసన్నద్ధులయి ససైన్య ముగఁ గార్యమపూడియుద్ధరంగము ప్రవేశించి తమరాజునీతి న్నాయకునవర్తిత్వము ప్రకటించుటకయి నలగామునెద్దకు బట్టుకూర్చిని సంధికై పంపి రనియు వారఁడు సంధి కొడంబడక మలిదేవరాజుబ్రహ్మ వాయుకాదులపేరువవరాక్రమములను దృఢీకరించి బ్రతుకం గోరి యుండివచ్చో వచ్చినత్రోవ వట్టుకొని వెడలుట శ్రీయం బనియుఁ గాని తో రణబలి గావించెద ననియుఁ జెప్పు మని బట్టువకుఁ జెప్పించి, తరువాతఁ దాను యుద్ధసన్నద్ధుండయి వెడలునపుడు నాయకురారి యాలోచనవలనఁ దన కవ్వవము లిచ్చునట్టి యాయారాజులకు యద్ధా హ్వనప్రతిక లంపి ససైన్యఁడయి కార్యమపూడి చేరె ననియు, నావల నాయారాజులు వచ్చి నలగామరాజును జేరి రనియు వ్రాయఁబడి యున్నది. ఈయాంధ్రులచరిత్రముయొక్క యేడవప్రకరణమున ౩16 వ పేజీలో వీరభద్రరావుగారు కూడఁ జైకథాపందర్శము నిటులు వ్రాసి యున్నారు. —

“మూలను వచ్చినచారిని బంపి నైచెను. నిమ్మట నలగామరాజును నాయకురాలును తమకు సాహాయ్యము చేయవలసినదిగా నాహు దేశరాజులకును తేఖలను బంపించిరి.....నలగాముఁడును వీరపుణ్యసో దితము లయినకర్తముల నెల్ల నాచరించి గజారోహణం బొవర్చి నిజ సైన్యంబులతోడ బయలుదేలి కార్యమపూడికి వచ్చెను. మహాభూత లనేకు లభయార్థకము లయినసైన్యంబులతోడ వచ్చి యుద్ధభూమిని నల గామరాజును గలసికొన్నట్లుగా వీరచరిత్రమున విన్నది. అదికయోత్స లతోఁ గూడినవర్ణనములతోఁ జెప్పఁబడియును. = అది.

యద్ధానాశాశ్చ లయినరాజులరాజు మల్ల ప్రియచరితమునఁ
గ్రసిందివిధముగఁ జావట్టుచున్నది.

అలి మిఱు వీరభల్లాణుడు (1) వచ్చె
బటునిగ్రమాధ్యులు పండ్రిండువేలు
కదలవా రొకవేయి గజచయ మమర
బాన్నా శృవిభుడు (2) సముద్రస్థివచ్చె
బడినూలువేలకా బ్బలములతోడఁ
గూడి ముప్పదివేల కుంజరావళులఁ
గదిసె మాళవపతి (3) కామభూవిభునిఁ
గడగి తొమ్మదివేల కాలరిబుట్ట
సమ్రాదగివయిట్టి వాయుకచయము
నొకవేయి యశ్వాల మౌనరః బ్రతాప
మృదుడు (4) కంపించె హాథసంగతిని
బడివేలకాలరిబలములతోడ
ముదమునఁ బ్రాచిదే * వ్రుండును (5) గలసె
నీలికెక్కెంబుల నేలైనబండ్లు
వెంట రా (6) బంగళవిభుడును గలసె
గజములు పదివేలు ఘన మైనబలము
నిరువదివేలతో నేలెంచె నొడ్డ
భువి గేలుబల దేవపురుషోల్లముండు (7)
పదివేలకురగముల్ బండ్లొకలక్ష
మూడి రాఁ గల్యాణ (8) ఘూర్జరవతులు (9)
కామునిఁ గదిసిరి గౌరవ మెఱుగ
భవరథాస్యుడు (10) వచ్చె దర్పణా మిఱు
మహిదేవిదాసుడు (11) విజయపుర వేయి

శకటనవాసములో చదువునఁ గొలువ
 నేతెంచి పాపాప మెల్లవా రెఱుంగఁ
 బదిలక్షలబల ము * తృవమునఁ రాఁగ
 ద్రావిడ (13) శేరళ (14) ధరణీశవరులు (15)
 వచ్చిరి వలగామవసుధేశుకడకుఁ
 బద్ధమేనుండుమఁ (16) బరువడి వచ్చె
 గురుసహస్రద్యయఁ హేటకయుతుఁడు
 గుండమజేత్రుఁడు (16) గొట్టూరిరాజు (17)
 మొదలయిన రాజులు ముఖ్యు లొబండ్లు
 ననుజులతోఁగూడ ననుబదిమొద
 ననుబదివేలతో నేతెంచి రవుడు
 తక్కినరాజులు తమతమబలము
 తనఁగఁగ నేతెంచి రివిధంబునను" అని.

ఈరాజులయొగనునవిషయము సావధానముగఁ బరిశీలించు
 దగియున్నది. పల్నాటిదేశమునకు ద్వారసముద్రము దేవాద్రి మొద
 లగుకర్ణాటదేశములు, మళయాళము పాండ్యరాజ్యము ము న్నగు
 దక్షిణదేశములు, కల్యాణము ఘోర్జరము ము న్నగుపశ్చిమదేశ
 ములు, బంగాళము కటక్ము మొదలగునుత్తరదేశములు విక్కిలిదూర
 మున నున్న వనుట తెల్లము. ఇప్పటివఱకు గాక యుక్కాలమున మార్గ
 ములు సరిగా లేకయు మార్గమధ్యమున నాయారాష్ట్రాధిపతు లగు
 పీఠులు కఠిన్యమువకు నడ్డము వచ్చి యుబ్బిండులు గలుగఁ జేయుటయు
 ము న్నగుసీతీకాథలు వాచామిశోచరములయి యుండె ననునది సరైన
 విధము. ఏనిర్బంధములు లేక వచ్చినను గాల్పదశగా వచ్చువారలు
 నెలలపైని వత్తురు గాని దినములలో నా నేర రనుట లోకు లెఱుంగు
 యును. ఇట్లునీలోకైఁ దేర్కొనబడినవిధముగ రాజులు గణక

నామరచారిత్రములో వచ్చుట కెంతో కాలము పట్టును గదా? నేర్పాటినుండి యాహ్వానపత్రములు గొనిపోయినవా రచ్చటఁ జేరుట కను నా రిచ్చటికి నమరచారముగ నేతెంపుటకును గొన్ని నెలలు పట్టు నది నిస్సంశయముగ నుడువ వచ్చును. మరియు నాహ్వానపత్రక లందివలెనువార

“వ్రాయించి పంపిన వా లెల్లఁ గూడి

చింతించి రీతిఁ జిత్తంబులొన”

అనుటచే నాయాగాక లెల్లఁ గూడి కొంతవట్టు చింతించి యావల బయలుదేరినట్లు వ్రాయఁబడినది. దూరదూరదేశములం దుండినవారు నూతుటకు మరల ప్యరాప్తములు చేయొ యిచ్చటనుండియో వెడలి వచ్చుటకు నింకఁ గొంత తడవు గాక మానదు. దీర్ఘవైరము గలరాజులు సంధి కొడంబడక యుద్ధసన్నద్ధు లయి కడరంగమును బ్రవేశించిన తరువాత యుద్ధమునకుఁ దడవు నేయదు రనుట యవిశ్వసనీయం బని వ్రాయఁ బనిలేదు. నలగామరాజు గురిజాలనుండి 20 మైళ్లు దూరమున నున్న కార్యముపూడికిఁ జేరినవెంటి అనగా నొకటిరెండునవ ములలోపల బంగాళనుళయాశాది దేశాధీశులు తమతమదేశముల నుండి యెన్నియో యోధనములు దూరముననున్న కార్యముపూడిఁ జేరుట సంభావితము గాదు. నలగామరాజు “మాకు నహాయలైన రాజులు వచ్చునటకు యుద్ధమున కారంభింపఁ గూడ” దని ప్రతిపక్షులకు నియోగించుటయు వారు వల్లే యిని మిన్న కుండుటయు పంథ వింప దని ప్రతివారు తెలుంగఁ గలరు. కాబట్టి చల్నాటియుద్ధమునకుఁ జై రాజులు వచ్చియుండి రనుట మిక్కిలి యపంభావితము.

మరియు వార నిటకు రావలసినంత భుజకార్యము నూడఁ జూపుదు. కనుక, ఏరథల్లాగునను లెక్కకు నిూరినగజములు కుప్పకూడకునీలు భటులులు గల సైన్యముతోను బాహుక్య

విభాగము. లక్షకాల్పములు గల సైన్యముతోను మాళవవంశ మున్న
 దిశము కుంజరావళులు గల సైన్యముతోను నూచి వచ్చినట్లును
 ప్రతాపరుద్రుడు తొమ్మిదివేలు కాల్పములు సమకమైన సంఖ్య చేరి
 జాతాకసమూహము నేయి యిక్కములు గలసైన్యము సంపన్నుడు
 ప్రాచీణేవుండు పదివేలుకాల్పముతోను బంగాళపరి లెక్క చేయుట
 లోను బలదేవపురుషోత్తముండు పదివేలు గజములు ఇరువదివేలు
 బంట్లు గలసైన్యముతోను గల్వాణపరియః ఘూర్జరపరియః బదివేలు
 గుత్తియులు లక్షబంట్లు గలసైన్యముతోను మహాదేవిదాసుడు నేయి
 గజములు వేయిబండ్లు గలసైన్యముతోను బ్రాచీణ కీరకధరణిపతులు
 పదిలక్షలబలముతోను పద్మనీనుండు రెండువేలపెద్దగుత్తియులతోను
 గుండమదేవుడు గొబ్బారిరాజు మున్నగువార లెనుబదివేల యేనూట
 యెనుబది మందిబంట్లతోను తక్కినరాజు లిద్విధంబున అనగా నెను
 బదివేల యేనూటయెనుబది సంఖ్యగల సైన్యముతోను వచ్చినట్లును
 శివ్వఁబడినది. ఈసంఖ్య చూడ నిరుపదిలక్షలకు దుందియున్నది.
 ఇచ్చటఁ బదునేర్పుదు రాజులు మాత్రమే వ్రాయఁబడిరి. యుద్ధాశక్తున
 పత్రికలో వ్రాయఁబడిన లెక్కన తొమ్మిందుగురురాజుల సైన్యము
 యొక్కయు నిందు లెక్కలేకచెప్పిన సమూహవాచకశబ్దములచేఁ జెలి
 యుఁ దగిన సైన్యముయొక్కయు సంఖ్యను మన మూహించినచో నగో
 చర మగును. కాఁబట్టియే కది

• వచ్చినబలముల పరుస గణించ

బుద్ధిమంతుల కైనఁ బొందదు నేర్పు •

అని వ్రాసెను, ఇట్లు సంఖ్యాతీతమైన సైన్యముతో రాజాధిరాజులు
 వచ్చునంతవని పల్నాటిచోరగొండ యుద్ధమున నేమియుఁ గానరాదు.
 తుండకు వచ్చినసైన్యమువిడిదికై వంఁజల్పాటిదేశము చాలదు. శ్రీకైలా
 యుద్ధము చేరువ నున్నది కాఁబట్టి యది విడిదిగాఁ జేసినను వచ్చుకాళి

అతిన్నోదకములకుఁ బూట్టిదేశము విక్రయించినను కాలదు. కోడి కుందెములో వచ్చినవగవలన జరిగినయీ చిన్నభూస్వాముల తగవు వాస్తవమునఁ గవిచెప్పినంత జరిగియుండినచో వారివారి కాననాదు లంక్ష దప్పక వ్రాయఁబడి యుండును. అట్లేచ్చటను గానరాదు, ఈ పచ్చినవా రెల్ల నోడుట వాస్తవమే యయినయెడ బ్రహ్మనాయకుడు మలిదేవరాజును సార్వభౌమునిఁగాఁ జేసి యుండును.

కాఁబట్టి కవి కేవలవాగాటోపమున యుద్ధము నింత పెంచి పెద్ద చేసిన వాఁడే కాని వాస్తవమున నింత జరిగి యుండదు గాన దీనికై లక్షలకొఁబడి సైన్యముతోఁ బైరాజులు రావలసినంత వని గలిగియుండు వని నమ్ముటకు వీలులేదు. కావుననే వీరభద్రరావుగారు “మిక్కిలి యతిశయోక్తులతోఁ జేసిన వర్ణనములతోఁ జెప్పఁబడినది” అని వ్రాసిరి. ఇంత సీవాశ్రితములలోఁ జెప్పఁబడిన రాజులనామముల విషయములో ననేకానందర్పణములు కానవచ్చుచున్నవి. విస్తరభీతిచే వ్రాయ నైతిని. ఇదంతయుఁ బరిశీలింపఁగా విల్సన్ దొరగారు “బ్రహ్మ నాయకుడు మఱి పన్నిద్దఱు భూస్వాములు పశువులమేపరులు గలిసి పూట్టిదేశములోని మాచెర్ల గురిజాల అను రెండుపట్టణములమీఁద యుద్ధము చేసిరి” అని వ్రాసినవిషయమే వాస్తవ మని నమ్మఁదగి యున్నది. ఇందువలనఁ గవి యల్పవిషయములఁ జెంచి వ్రాసినాఁ డనియు నందుచే నివి యవాస్తవము లనియు నందుచే నమ్మఁదగ వనియుఁ దేలును. రావుగా రతిశయోక్తులతోఁ జేరినవర్ణనము లన్ని మూటకుఁ గూడ నిదే తార్కర్యము. లేని యర్థము నున్నట్లు వర్ణించుట గదా యతిశయోక్తి. అట్టివర్ణనములు వాస్తవములు గావనుట కెల్లము. అవాస్తవము లని తేలినియు నందున్న ప్రతాపదుక్రాని శబ్దములను బట్టి కాలనిర్ణయము చేసికొని దానిచే మిమ్ము వాడు కూఱుట తగదు.

ఇట్ల పంచటి శ్రీనాథమహాకవి యింత యసంభావితార్థమును ప్రాయశాన్తి యని యనుకొనరాదు. కవులు తమకావ్యోక్తి క్షణమునకు యిట్లు వర్ణించువా రనుట. “ఏనా ముచ్చా”యి సౌందర్య గుణా మృతోచ్ఛాః । కే రాజార్య వర్ణ వమ్ ” ఇత్యాదివచనముల వలనను అనుభవమువలనను, విశ్వవిఖ్యాతంబై యున్నయది. అటులుగాక యసర్వజ్ఞుడుగా నున్న పండితమాత్రం బగు శ్రీనాథకవియైనను రెండు మూడు వందల సంవత్సరములకు వెనుక జరిగి యున్న కల్పా టీవీరుల యుద్ధవృత్తాంతమును జరిగినవా న్నవస్థితి వదలకుండ ప్రాయుట తెలులు సమస్థుండు కా గలందు? వాదవిర్యాహమువలై నే నీకవియందు దోషసమర్థనము చేయుచున్నా నని తలంప రాదు. ఇంతకన్న ససంభావితార్థముల నెన్నింటినో యిక్కవిషయండు వక్కా జించిపాడు.

ఉమాకాంతముగారు కల్పాటివరి త్రోపోద్ఘాతమున ననేక స్థలములలో నీ కవియొక్క పాఠపాటలను నిరూపించి ప్రాసీ యున్నారు. ప్థాలీపురాకవ్యాయమున నిండుక ప్రాయుచున్నామని, ఆయుపోద్ఘాతము 44 వ పేజీలో,

“గ్రంథములో ననుగురాజు కార్తవీర్యుని కేదవతరము వాడు గాఁ జెప్పఁబడిన దని యిదివఱకే తెల్పియుంటిని. రావణుడు సర్వదావీర మున శివపూజ చేయుచుండఁ గార్తవీర్యునియుఁడు సర్వదాలో జలక్రీడలం నల్పుటయు, నతని వేయిచేతులచేత నడ్డగింపఁబడిన జలప్రవాహ మెగదట్టి రావణునిపై దొట్టుటయు, వారిద్దఱు కలహించుటయు, బురాణప్రసిద్ధ విషయంబులు గావఁ గార్తవీర్యుడు రావణునికి సమకాలీనుడై యుండ వలయును. రావణుడు రాముడు నేకకాలముం దుండినవారు. రామాయణకాలము శ్రీ. పూ. 18 వ శతాబ్దమునకు ముందేగాని తరువాత నై యుండ దని మేకచంద్రదత్తు మొదలగువందెఱులు వ్రాసియున్నారు.

అట్లుగా నిప్పుటికి మూడువేల రెండువందలసంవత్సరములకుఁ బూర్వమున నగును. కా ర్తవీర్యార్జునుఁడు రామాయణకాలమున నుండినవాఁడగుటచే నతఁడును మూడువేల సంవత్సరములక్రిందనే యుండి తీరవలయును. అనుగురాజు కా ర్తవీర్యుని కేదవత్సరము వాఁడె యైనయెడలఁ దగమునకుఁ బూర్తిగ మాతేండ్లబకారము చూచినను సుమారు రెండువేలసంవత్సరముల క్రిందట ననుగురా జుండినవాఁ డగును. తరు డేత్రయ్యుద్ధము జరిగినతరువాత నాటువందలసంవత్సరములకో యేడు వందలసంవత్సరములకో పల్నాటియుద్ధము జరిగియుండును. ఇదియే నిజమైనచో వీరభల్లాలుని భీమదేవుని నాకాలమునకు నెట్టి కాసనములు రద్దపఱచి హిందూదేశచరిత్రము తల్పక్రిందు చేయవలసి యుండును. కావున ననుగురాజు కా ర్తవీర్యుని కేదవత్సరము వాఁడని ప్రాసన ప్రాచీన నిరాధారపుప్రాచీన యని స్పష్టము కాక మానదు" అనియు, 43 వ పేజీలో "అనుగురాజు చేదిదేశమును విడిచి పల్నాటి కేల వచ్చెనో చూతము. కా ర్తవీర్యుఁడు చేసినపాతకములు బాధింపఁగా ప్రావీణుల యాలోచనవలన జీవినూనెగ్గుడ్డలు ధరించి ససైన్యఁడు సామాన్యుఁడు నకుటుంబుఁడై రాజ్యమును వదిలి యిలవేలు పైన చెన్ను కేశవుని వెంటఁ బెట్టికొని తీర్థయాత్రకు వెడలి నచ్చి వచ్చి కృష్ణా నదీస్నానము చేసినప్పుడు తాము ధరించినవల్లగుడ్డలు తెల్లనాయె నని యు నంతటఁ బాపవిముక్తులై రనియుఁ జంకనవోలులో నపు డున్న రాజనుగు భూపాలునకుఁ గూఁతు నొసఁగి వలనాడు హరణ మిచ్చెననియుఁ గా ర్తవీర్యుఁడు చేసినపాపములు పట్టణము నంటి యుండుటవలనఁ దిరిగి స్వదేశమునకుఁ బోవుట కిలవేల్పుయినచెన్ను కేశవుఁ డిష్టపడలే దనియు, నందుచేఁ బలనాటిలోనే స్థిరపడి రనియు గ్రంథములోఁ జెప్పఁబడినది. ఎన్నిసంవత్సరములక్రిందటనో కా ర్తవీర్యుఁడు చేసినపాపము లతనిపూర్వం జరిగిని బాధింపక యనుగురాజునే యేల బాధించెనో తెలియ

రాజు, దీర్ఘయాత్రకు వెదలినచో రాజ్యమును దత్తువరిసిది నెవ్వరితో యుంది బయలుదేలుదురు గాని దేశము సరాజకము చేసి యిలవేల్పునుగూడఁ బెరికికొని కట్టగట్టుక యుండఁ నొక్కసారి బయలుదేరి యుండరు. చెన్నకేశవుఁడు నోరుచేసికొని మానుషభాషణంబుల న్యదేశమునకుఁ బోవలదని చెప్పెనట. పరమ భక్తులు గనుక నట్లు చెప్పె ననుకొన్నను జేదిరాజ్యమువంటి రాజ్యమునుండి తొలగించు నంతటి కరుణ భక్తులవైఁ జెన్నకేశవునికిఁ బుట్టఁట చిత్రము. కార్తవీర్యుఁడు చేసినపాపములు చేదిదేశము వంటికొని వదలకయ్యెనుట దురవగాహము. ఏదియొట్లున్నను దాను దేశము విడిచి పోవలసివచ్చిన పుడు తనపూర్వుఁడైనకార్తవీర్యుఁడు చేసినపాపము లనుగురాజునకు జ్ఞప్తికి వచ్చియుండుట వాస్తవము.....మహమ్మదీయులతోందరలవల ననోస్మిత్తుడొరగాదు చెప్పినట్లు రీవాభగేయలవలననో లేక యన్యకేత్రుల వలననో యనుగురాజు రాజ్యమును గోలుపోయి నసైన్యముగఁ బల వాటికి వచ్చియుండును.....ఇట్టికష్టకాలమున ననుగురాజు దన దురదృష్టమునకుఁ గారణము కార్తవీర్యార్జునుండు చేసినపాపములే యని భావించుట యొకవింత గాదు.

అనియు మున్నగా నెన్నెన్నియో కవిమోక్ష భ్రమప్రమాదాదులు చూపినారు. కాఁబట్టి యీకవి యసంభావికార్థవత్తలలో మొట్టమొదటివాఁడు గా లెక్కింపఁ దగినవాఁడు.

ఇంకొకటి. శశవి కేవలము పుష్కిటిపురాణగాథలను విశ్వ సింహి యీచరిత్రమును వ్రాసినవాఁడు. కాఁబట్టియే కృష్ణ దేవరాయచరిత్రము వదుకూడఁదప్పకరణమున “మనదేశములో సర్వసంతము లగు చరిత్రములను వ్రాయునభ్యాసములేవికారణమునఁ బుష్కిటిపురాణగాథలను బురస్కరించుకొని మనము చరిత్రములను వ్రాయఁబూనినఁ జెప్పుచోషము లుండక మానవు.” అని వీరభద్రరావుగారు వ్రాసినవాక్యము.

మీకు కిలన్నాటివరచరిత్రము విషయమును చున్నది. చరిత్రము
 కేవలము ప్రతి ఆపురాణములనే ప్రకటించుకొని శ్రీనాథుడు శరీ
 యుందివల్ల లోకప్రవాదము గల దని యుమాకాంతముగాను తమ
 కలన్నాటివరచరిత్రోపోద్ఘాతము 78-79 పేజీలలో, శ్రీనాథుడు దేశ
 వ్యవహారము చేయుచు మాచెల్లచేరి నాటికుదుపుబాధవలన నచట
 వెన్న కేశవుని నేదించుచుండ నొకనాడురాత్రి చెన్న కేశవుడు
 స్వప్నుచుండు సాక్షాత్కరించి మిద్యకృందగు ననుగురాజయొక్క చరి
 త్రమును ముదంకితముగఁ జేయుము నీవు రోగముకృంద దగుదువని చెప్పిన
 తరువాత,

శ్రీనాథుడు మేల్కొంచి స్వప్నకృతాంతమునకు నంత
 సింది కలన్నాటివారిస్వాదయినీమలయందుఁ జరకాలనిబృంధముతో
 నాటియుండినచరిత్రాంశములుఁ జక్కఁగ గ్రహించి గ్రంథరచ
 ణోఁ జొడగి చెన్న కేశవునియాలయములోఁ గూర్చుండి
 యెత్తుచు చాచాపుగా భారత మంత పెద్దదిగా నున్న యీగ్రంథ
 మును రెండుమాసములలోఁ బూర్తి గావించె నట. గ్రంథము
 ప్రమాదమైయున్నవలకు రోగముమాడఁ బూర్తిగఁ గుదిరె నట. గ్రంథము
 పూర్తి మైవలదువార నేకారణముననో మనస్సు చలించి తొంటియట్లు
 విషయప్రవృత్తులకు కాఁగాఁ చెన్న కేశవుడు కోటించివదిలినము దగలే
 శ్రీనాథునికిఁ బ్రత్యక్షమగువాఁ డారో జతనిఁ జర్చన మీఁక స్వప్నుచుం
 దగవడి నీవు వదితుండ వైతివి గాన నీగ్రంథము నేను గ్రహింపఁజాల
 నది మూలమొదిగలపాలొగాక యనివాక్రచ్చి యిదృశ్యుండయ్యెనట.
 మునువాఁడుశ్రీనాథుడు మేల్కొంచి యశుభస్వప్నుంబునకుదగి యెంత
 యా కష్టముతో రదియిందిన యిచ్చుచోగ్రంథము భగవంతుడు చేకొ
 ముచో చాన భల మేమి యని ముఖావేరెంటులోఁ జేత మన్న కాలవ్రత
 సందర్భము దిండి చింతనందఱుగాఁ బాఠ వేసె నట. మూలము మూడి

గలు మొదలై నవా రెవరికి వారికినిపత్రములు వా రేరికిని రఁట. ఈ కథయొక్కనిజము లెట్లున్నను గ్రంథ మొక వోలన సంతృప్తిముగ లేక శకలములు గా నొకవిధముగ గొంత మజియొకరివద్దఁ గొంతగఁజాల ముట్టుకుఁ బిచ్చుకుంటలు మాటలు మొదలగు విచిత్ర భావములతోనము లోనే యున్నమాట వాస్తవము. అని మొదలుగా వ్రాసియున్నాను. ఇటులు లోక ప్రవాదమునకు విరుద్ధము నగునై యుండునని నిశ్చయ దీని వాస్తవ మగు యుండవోవు. ఇట్లు ప్రకృతిపురాణముల మూల మై నది కావుననే యీ గ్రంథము దోషములవలన యున్నదని నోచెడిది.

కొండలు.—పల్నాటిపీఠులచరిత్రమును గవి మహాభారతమున కనురూపముగ రచియింప నెంచి యనేకవిషయములను దోచికోట్లు కల్పించినాడు. పలగానురాజునులిదేవరాజులను గురుసాంబపులకుద్ది చేసి వారియుద్ధముకు మూలమువలె వీరి యుద్ధమువకుఁ గోడివంజయు కారణముగాఁ జేసి యోటుపడినవారల కరిగ్యవాసాదులు బెద్ది పెట్టి విరాటనగరమున గోగ్రహణముచూర్చి మందాడినగరమున గోగ్రహణమును మలిదేవరాజులు సమయబద్ధులై శ్రీశైలములో నేడునంద త్సరిములు గడిపినతరువాత రాయబారుల సంప్రదింపు నావల యుద్ధో ద్యోగ రాజాహ్వానాదులను గొంచెమించుమించుగాఁగల్పించి తుదకుఁ గార్యమపూడివి గురుక్షేత్రము గావించి బాలచంద్రనాయుని సఖియన్య నిఁగాను బ్రహ్మనాయునిఁ గృష్ణునిఁగాను జేసి కథాశరీరము నెలయుఁ జెంచి పెద్దఁ జేసినవాడు. ఎద్ద్యలయతిశయమునకై యనుగురాజు కాత్తవీర్యాదులను కేవలతరమువాఁ డనియుఁ బుణ్యతమంజైన యయోధ్యాదేశమునుండి (పరాజితుఁడై పాటి గాక) శిథిల్యంత్రము వెడలి వచ్చి వివ్రతమైన పల్నాటి దేశమున వసించినాఁ డనియుఁ జెన్న శక పుని పాత్రాత్మకముగలవాఁ డనియు నేమియేమియో కల్పించినాడు. వాస్తవమునఁ బాలనూచాపురియనునది పాలనూచలను నాంధ్రభాష

శబ్దములతో, శరీరనామము గలిగియుండిండువను జంబనాపురి యను నామాంతరముగూడ జంబన్న (జంబన) అనునాంధ్రకదముతో, శరీయున్నందునను వీరికులై నముచేరు గూడ చెప్పి యనునాంధ్రపదముతో నున్నందునను అనుకుశబ్దంబు నట్టిదిగా నే చూపట్టుచున్నందునను వీరాంధ్రదేశాభిజనులుగా వెన్నెదగి యున్నారు వీరిమంత్రిలకుఁ గల శేచర్ల గోత్రము వెలమకులముదేసినాయు యు దొడ్డనాయుడు పెద్దన్న అని మొదలయిన నామములును దీనిని బువలయచున్నవి. శేచర్ల యచుగ్రామమున వసించుటను బట్టి వారి కాగోత్రముకలిగియుండుటయు నాగ్రామ మేకశిలాగంధ్రాంతమునాంధ్రదేశమున నుండుటయు శ్రీనాథభినుఖంబాదులచేతను ననుభవముచేతను వెలమపక్షము ముసయ్యాంధ్రదేశములో నున్న వాలవవాటి వారిలో నొక తెగ వారియందు మాఘమగుటయునాయుఁ యు దొడ్డ పెద్దలన్న మొదలగునవి యాంధ్రభాషాపదములగుటయును ప్రసిద్ధంబు. దీనిం బట్టియె “బ్రహ్మనాయనితండ్రి మున్నగువారు పశ్చిమ సీమనుండి కృష్ణానది దాటి పల్నాటికి వచ్చినవారు” అని యచటి పెద్దలు చెప్పుచున్నారు. అపుడా దేశమును చిల్లలమట్టి రాచకొండ రాజధానులుగాఁ శేచర్ల బేతిగెడ్డికంఠజలే పాలించుచుండిరి గావున నీబ్రహ్మనాయకాదులు వారికుటుంబములోని వారే యుయి యుండవలె. ఇది యేమో యతిశయమునకై వీరికి వారికిఁ గలసంబంధమును ముఁగుఁగున అది యార్యావర్తమునుండి వీ రనుగురాజువెంట వచ్చినవారని వర్ణించి యున్నవాఁడు కాని వేఱు కాదని వాక్రుచ్చుచున్నారు.

మఱియొందఱు.—ఈవి యాంధ్రనైషధాదికృతికర్తయై ప్రసిద్ధిగన్న శ్రీనాథకవి గాఁడు. అక్కచిరాజై యుండినచో నింక యుసంభావికార్థములను జెప్పుడు. తదీయకవికాసుభారసమును గ్రోలి తనాధుర్యాదుల ననుభవించినవార లీవిషయము నెఱుంగఁగలరు. మఱియు నారంభ పుట్టిటిపురాణములను బురస్కరించుకొని యిట్టికావ్యపఠ

వహు చెప్పటికే జేయఁడు. చేయవలసి వచ్చినచో వర్జానిసంకర్షము లను సంస్కరించి సంభావితం బగునట్లే చేయును. కావున నిది యథా శ్రుత్యగాహి యైన యాపేరిటిమణియొకయప్రగల్భకవిచే గూర్చబడి యైన నుండవలెను. లేదా, యెవఁడో ఈ నేర్పరికొలంది వ్రాసి తన గ్రంథమునకు మహల్లేయము రాఁ గోరి ప్రసిద్ధశ్రీవాళనుఁబోయి రచి యించినట్లు వ్రాసియైన నుండవలెను. ఇంతయు కాని జేఱుగానోపదు. కాఁబట్టియే యీగ్రంథమునందుఁ బెక్కులు శబ్ద దోషములు చూప ట్టచున్న వని యుండు.

దీనం జేసియే రావుగా రీ యాంధ్రులచరిత్రముయొక్క యుపోద్ఘాతమున 26 పేజీలో "ఆదిమాకాంతముగాను ప్రకటిం చినభాగము శ్రీనాథకవిరచితగ్రంథములోనిది యేనా యని యొక గొప్పసంశేపము గలుగుచున్నది. ప్రాచ్యలిఖితపు ప్రకథాంశాగారము లోని ప్రతు లయోమయావస్థలో నున్నవి" అనియు, "ఏదవప్రకరణము 196 వ పేజీ పుటోట్టులో "ఈశ్రీనాథుఁడు శృంగారవైషణ్ణాది మహాకావ్యములను రచించిన కవిపార్వభౌముఁడే యని చెప్పుచున్నాడు గాని, యీగ్రంథములోని వ్యాకరణదోషములను వీక్షించినప్పు డీ గ్రంథ మామహాకవిరచితము కా దేమో యని సందియము కలుగు చున్నది" అనియు వ్రాసినా రని యెఱుఁపెదను.

ఈకవి యెవఁ డైన నగుం గాక, గ్రంథములో నున్నప్రతాప రుద్రాదిశబ్దములు ప్రథమప్రతాపరుద్రాదులను బోధింపమి మున్న గువానిచే రావుగారిసిద్ధాంతము నిలువకపోవుటయే మూలోపపత్తి. అది పైవిమర్శమువలన సిద్ధించినది. అయినను బైసంకర్షము లన్నియు వెలింగినరావుగా రాభాగములోని "ఒకవేయియశ్వాల" నని మొదలగువాక్యములను బట్టి వాస్తవమును విచారింపక ఇంతయేల యని మొదలుగా వెలుగోటివారి సంకచరితమును దూఱకప్పుట యుచితం బుగాఁ దోఁపదు.

ఇదివఱకు మహాకావ్యముగాదు క్రమబద్ధమైన చారిత్రకముగ
ప్రకరణమున నున్న కావ్యముల నెత్తి విమర్శించితిని. ఇప్పుడు, మదరాసు
లిఖితప్రతిభాంధాగారములో లెక్కకదిచిటి యున్న ప్రతులలో నెం.
14-3-16. 12-2-84. 14-4-52 గల ప్రతులలోని కొన్ని విశేషముల
నుదాహరించుచున్నాఁడను. అందు యుద్ధాహర్వాప్రకరణమున.—

■ ఉరగేశుఁ డనునట్టి యొద్దభూపతిః
జేవాద్రి నేరెడుకెలుగుబిజ్జలుకు
నూర్యకుమారుకుఁ జోళభూపతిః
వీరభల్లాణిః (భల్లాణుకు) విక్రమపతిః
అరవసింగున కల్లామపతిః

(అల్లామపతి తిరువల్లామలై పతియై యుండనోపు.)

బంగారపతికిని బంచపాండ్యులకు
మఱియు దేశాధిప మండలేశులకు *

అనియు, అగమప్రకరణమున

* పరఃకంఠ శ్రీవీరభల్లాణి వచ్చె
అశ్వంబు లొక జేయి యమిరిప్రతాప
కుడుఁడు పంపించె చూడసంగతిని
చాచిజేవుఁడు వచ్చి పన్నుగాఁ గడిసె

(చాచియనునది సంస్కృతసమీపమున నుండు చాచిపల్లియను
గ్రామ మని గ్రహించ నగు.)

ఇరువదివేలలో నేరేంచె నుద్ది
భూ శేలులబడెవత్తురుజుత్తముండు
భవదరాసుఁడు పంప భరణీశ్వరుండు
ఉజ్జయినీపురి నొప్పుగా నేలు

మహాదేవదాసుడు మహాకరుణ తలు
 పదిలమలములు పన్నుగా గొలువ
 దక్షిణజలనిధి దాపున నున్న
 పేరై నరాళులు కృత్రివి కంపించ
 సింధుసదీరశివీర్తి ధ్రువముడు
 గట్టుభూముల నేలుమును లై నపతులు
 గురునహస్రద్యయ హేటకపహితం
 లగుతురుమ్మలు వచ్చి యవసీతుఁ గనిరి
 పాని (గ) పోతమరాళ సత్యాఖ్య ప్రెగడ"

అనియు భేదము లగపడుచున్నది. వీరల సైన్యములను గుఱించి ప్రాయః
 బడిన వాక్యములలో నెన్నో భేదములు గలవు. ఇం దాహ్వానప్రకరణ
 మునఁ గ్రోత్రవారు, బిడ్డభూపతి తెలుగుబిడ్డలుఁడు సూర్యకుమారుడు
 విక్రమపతి అగ్నిమపతి పంచపాండ్యులు దేశాధీశులు మండలేశ్వరులు.
 అగమనప్రకరణమునఁ గ్రోత్రవారు, పేరై నరాళులు శివీర్తి ధ్రువముడు
 గట్టుభూముల నేలురాళులు తురుమ్మలు పాని (గ) పోతరాళ సత్య
 ప్రెగడ. పై లిఖితపు వ్రకములలో ముదితప్రతి నున్న పాతములకన్న
 నిండుక భేదముతో వ్రాయఁబడినవారు—వీరభల్లాణి, అమితప్రతాప
 రుద్రుడు, ధనదదాసుడు, మహాదేవదాసుడు.

ఇట్లు భిన్న నామములు గలరాళులును అహ్వానకాలములో లేక
 యాగమనకాలములో వచ్చియున్న రాళులును ననేకులు గలరు. వారి
 వారికి గాలభేదము గూడ నగపడుచున్నది. వీరిలో వాస్తవ మెద్దియో
 అవాస్తవ మెద్దియో నిశ్చయించుట చుక్క కైయున్నది. ఇదంతయు
 ననుభవించియే కాళులు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండగారములోని
 ప్రకులయోమయానభలో నున్నది" అని వీరభద్రరావుగారు వ్రాసి
 యుండురు. ఇట్టివానిని బట్టి కాలనిర్ణయము వా రెటులు చేసిరో

తోచక యున్నది. ఒకవేళ అనేకప్రతులను పరిశీలించి ముద్రింపఁబడిన ప్రతియొక్కవిశ్వసీయతదగిన దని యనుజూతించు. అది తగదు, మన మెద్ది నిశ్చయము గా నుండునో దానినే గ్రహింపవలయు; గాని యెట్లుంచి నను ముద్రితప్రతి యని గ్రహించుట తగదు గదా! ముద్రితప్రతి లోని పాఠములకన్న లిఖితప్రతులలోని పాఠములే కొన్నిసమీచీనములు చూపట్టచున్నవి.

“ మూడమునఁ బ్రాచీనపుండును గలసె.

పదిలక్షలబల ముల్పవమున రాగఁ ”

అను ముద్రితపుస్తకపాఠములలో యతిదోషములు కాన వచ్చుచున్నవి.

ప్రాచీనపుండు వచ్చి పన్నుగాఁ గలసె

పదిలక్షలములు పన్నుగాఁ గొలువ

అని లిఖితపుస్తకములందుఁ గలపాఠములలో నవి లేక యున్నవి. ఇది గాక. —

“ వీరభల్లానుండు విక్రమాఘోషకు ”

అను ముద్రితవాక్యములో విశేష్యపదమును ప్రథమాంతముగఁ జెప్పట కాశ్రియము కాదు. వీరభల్లానే! (భల్లానుకు) అనులిఖితపుస్తక పాఠము సరిగాఁ దోచెను. ఇదిగాక ముద్రితప్రతిలో, “ తెనుఁగువిజ్ఞలకు కల్గమావతికి కదలవా గొక వేయి ధనరథాస్యఁడు ” అని మొదలు గాను, లిఖితపుస్తకములలో, “ తెనుఁగువిజ్ఞలుకు, అడ్డామపతికి, పండ్లెండు వేలు, కదలవారొక వేయి, ధనదరాసుఁడు ” అని మొదలుగాను జూప ట్టచున్నవి. వీనిలోఁ గలభేదము స్పష్టము. కాబట్టి లిఖితపుస్తకముల లోనిపాఠము లప్రకృష్టము లని తీసివేయ వలను లేదు. ఇది గాక అనేకప్రతులలో నేకరూపముగా నున్న పాఠములను లిఖితప్రతులలో నున్నవని మొట్ట తీసి వేయవచ్చును? ఇట్లుగనపుడు విజ్ఞలుఁడు వీర

భల్లాణి వంచపాతకములు రుద్రుడు మున్నగువారలు రావుగారు కని పెట్టినవారు కాక యా నామములు గలయితరరాజులు గావచ్చును. దేవాత్రియన దేవరకొండ. మూచానాయనియుమామహేశ్వరభావన మున "దేవనగదక్షిణాఫ్రాంతంబున" అట్లవ్రాయఁబడినది. భిక్షుల సంకీర్తనలు కావున రాంధ్రదేశమున నైజాములో జమీదారులు ప్రసిద్ధులు. వీరభల్లాణి యనువాడు నొక్కఁడుండవోవు. వంశ పాతకములు మధురానాథులు సుప్రసిద్ధులు. రుద్రులనువా రెందఱో కలరు. అయితప్రతాపము గలరుద్రుఁడనునర్థ మగునే కాని ప్రతాప రుద్రుఁడనునర్థము కాదు. ఈవిషయము ముందు వివరింపఁబడ గలదు. ఇట్లున్న వీరిం బట్టి వేటాకయ్యుద్ధకాలము గూడ సిద్ధాంతపడ వచ్చును. ఇట్లుచూచో "ముదటిప్రతాపరుద్రుడు నలగామరాజునకు" అని మొదలుగా రావుగారు చేసినసిద్ధాంతము నిలువఁజాలదు. పరస్పర విరోధములవలన నాకాలము స్థిరపడ దన్నచో రావుగారు నిర్ధారించిన యుద్ధకాలము గూడ నిలువకవోవును.

ఇట్లు శ్రీనాథకవి రచితగ్రంథ ప్రతులలోనే యిన్ని విరోధ ములు కానవచ్చుచున్నవి. ఇంక సీచరిత్రము ముల్లయ రాటుపెట్టి వీర భద్రయ్య మున్నగు పెక్కుండు కవులచే వేర్వేరుభంగుల రచింపఁబడినది. వానిలోఁ గలపరస్పరవిరోధములు వాచానుగోచరములు. పల్నాటివీరచరిత్రవిమర్శము వేఱుగ వ్రాయ నుపక్రమించినాఁడఁ గాన వానినెల్ల నిట వ్రాయును. ఇట్టి పరస్పరవిరోధముచేఁ గాలనిర్ణయము కాకపోవుట యటుండఁ జరిత్రప్రామాణ్యకేంక గూడ వచ్చుచున్నది. ఈచరిత్రము శాసనానుభవమును గాదు. కాబట్టి పరస్పరవిరోధముల చేతను కానవములం దుజాహృతములు గావించేతను దెవిరెత్తి గాథలు విశ్వావహాత్రములు గావని పక్కానించుచున్న రావుగారు పరస్పరవిమర్శ ములై శాసనానుభావ్యములై యొన్ని పల్నాటివీరచరిత్రములలోని విషయములను

యీయులను నమ్మటకు వీలు లేదు. ఆ ప్లిగునపుడు రావునాథుడు ప్రతాప
కుమారికల్పములకుఁ జనుయిచ్చప్రకారము మొదటిప్రకావరుద్రుడు
రెండవ కేతరాజు రెండవవరభల్లాలుఁడు అని యర్థము వల్లికొని చదువ
కుల కాగ్రంథములో విల్లు యున్న దని నమ్మకము గలుగఁజేయుటకు
“చెప్పఁబడియున్నది” అని మొదలుగా వ్రాసి దేతిరెడ్డిమూలపురుషుఁ
డనువిషయమును నెట్టివేయ మూఱొడ్డుట మిక్కిలి యవిచారసిద్ధ మని
యేర్పరుచున్నది.

ఇక రావునాథుని రాయారాజులకాలమునుబట్టి పల్నాటివీరుల
యుద్ధకాలము నేయులు నిర్ధారించిరో తద్విచారము చేయుటకును
న్నది. వీరు పల్నాటియుద్ధము శ్రీ. శ. 1176 వైనను 1182 లోకులను
జరిగిన దని సిద్ధాంతము చేసి యున్నారు. కొమ్మరాజులంద్రి వీరపోతుశ్వ
రుడు మృతినొందినతరువాత నీయుద్ధము జరిగిన దని చెప్పఁబడియుండుట
చేతను పోతుశ్వరుఁడు 1176 వలకుఁ బరిపాలనము చేసినందుచేతను
1176 సంవత్సరమునకుఁ బూర్వము జరుగ లేదనియు, కోటకేతుఁడు
సింహాసనము నధిరోహించుటకు మున్నే యీ యుద్ధము జరిగిన దని యే
ర్పడియుండుటచేతను కేతరాజు 1182 వ సంవత్సరమున సింహాసనము
నధిరోహించి యుండుటచేతను, 1182 సంవత్సరమునకుఁ జరువాత జరిగి
యుండ దనియు, నీరెండు పైసిద్ధాంతమునకు ముఖ్యధారములని చాటు
చున్నారు. కోటకేతరుఁడొకరాజు 1182 వ సంవత్సరమున సింహాసన
మెక్కినాఁడనుట కనురావతిలోనియాతేనికాననము ప్రమాణం బని
చరిత్రకారుల నిశ్చయము. ఆకానన మివ్వధంబుగ నున్నది.

“అస్తిత్రీభాగ్యకటకం పురంధురపురా ద్వరకా యత్రా మరే
శ్వర కృంభ రుణిరేశ్వరపూజితః । కాకాదే యుగభేద
హుగగితే సూక్ష్మే చకమ్యాం తిథా । కులాయాం గురువాసరే కుళ

దితే పంప్రాస్తరాజ్యోన్నతిః । శ్రీమత్కేశవర మ్మహాత్మకరే గ్రా
 మాన్ జరణ్య స్మచూన్ ॥ మౌనాదా త్సుగతేక్యరామ విభుశ్రీ
 బ్రహ్మనంపద్యతః ॥ స్వస్తి శ్రీచతుస్సముద్రముద్రవిశలవమంభరాచరితా
 లక శ్రీమత్త్రివయవల్లవప్రసాదానాదిత్యస్థపేసేనదీపకీణ మమ
 పాప్రాపనీవల్లభ భయభోభదుర్లభ చోళచాళుక్యనామంతమదాతేత
 మ్యగేంద్ర విభవామరేంద్ర శ్రీమదమరేశ్వరదేవదివ్యశ్రీపాదపద్మరా
 ధక చరలసాధక శ్రీభావ్యకటకపురవరాధీశ్వర ప్రకాశలంకేశ్వర...
 శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కౌటలేతమహారాజులు కళవర్ణంబులు 1104
 అగువేటిమామమధ్య 10 గురువారం నాడు శ్రీమద్బుద్ధదేవరకు నాచం
 ద్రతారాకం గా నిచ్చిన మూర్ఖుకండవాటిలోని కంఠేను కొండపడ
 ముటిలోని మేడికొండూరు జోకిపట్టు. ఈధర్మం నడవనివారు మంచ
 ముహాపాతకములు చేసినవారు « స్వదత్తంపరదత్తంవా దూహరేత
 వసుంధరామ్ । పప్తివర్షసమృపాణి విభూయాం జాయతే శ్రీమః »
 అని.

॥ ఈతాపవప్రకారము పోటేశేనుడు శ్రీ. శ. 1182 వ సంవత్సరమునకు సరి యైన కా. శ. 1104 న సం. మాఘశుద్ధవశమివాడు రాజ్యమునకు వచ్చెను. అని యుమాకాంఠముగారు వ్రాసినారు. అదియే మనరావుగారికి జీవాతు వని యెంచెద. అయినను గాకున్నను సిక్లోకమువలన వీయ్యధము రా నేరదు. ఎందుకనగా, శుభదినే, అను పత్రిమికి సంప్రప్త అనుచోటి ప్రాప్తిక్రియయిం దన్వయ మైనచో గదా యది ఘటిల్లును. అప్పు డిది రాజ్యప్రాప్తిలోధకకావనం బగును. శేవల రాజ్యప్రాప్తిని వాంఛించుటకై కావనము లేవారును స్థాపించుట కావనము. శేవరా వాంఛన సూతనముగ వట్లు స్థాపించియుండు నను వాంఛనముచో గ్రామీదానమునకుఁ గాలము లేకపోవును. కా మన దించినధర్మములు రక్షాలము తెలుపుటకు కావనములు వ్రాయు

మీరు ద్వారాజమునఁ దనుపారువవరాక్రమాదులు దెలుపుట కనుచున్నారము. ఇది దానముఁ బొందినవారికి శాశ్వతాధారముగా నుండు ననియు దీనిం గవినవా రిట్టిసత్కార్యము లొనరింతు రనియు నందు వలన భర్తసంపాదనం బగు ననియు ప్తావకులతార్పర్యముఁ రాజ్య ప్రాప్తిబోధనమువలన ఫలితార్థ మిద్దయు లేదు. కాఁబట్టి సంప్రదాత అనుక్రియయందే శుభదినే అనుదానికస్వయము గా నోపు.

ఇంక జ్ఞోక మీయర్థమునే బోధించునటుయందు నియామకము లేదు కాఁబట్టి యిది నిలువఁ జాల దన్నచో, శాశ్వబోధయందు వక్తృతార్పర్యజ్ఞానము సహకారికారణము కాఁబట్టి యిచ్చట శాసన స్థాపకునితార్పర్య మేయర్థమునందుఁ గలదో అయర్థమే యాశ్లోకమునకుఁ జెప్పవలయు. అందుకై శాసనమున నీశ్లోకార్థ మెటులు వ్రాయఁబడినదో చూడ వలసి యున్నది. అయ్యది యిట్లు వ్రాయఁబడినది.

“కోటకేతమహారాజులు శకవరంబులు 1104 అగునేటి మాఘ శు 10 గురువారమునాడు శ్రీమద్భుద్ధదేవరకు నాచంద్రతారార్కంగా నిచ్చినయాళ్ళు...చాయ తే త్రిమిః” అని.

ఇందుఁ గేవలముఘోదానమును గూర్చియె వ్రాయఁబడినది గాని రాజ్యప్రాప్తిపేరే యెత్త లేదు. * స్వదత్తం పరదత్తంవా * అనునవ సంహారవాక్యము కూడ దానమే యందు ముఖ్య మని తెలుపుచున్నది. ఇది రాజ్యప్రాప్తిబోధకమై యుండినచో “కోటకేతమహారాజులు శక వర్షంబులు 1104 అగునేటి మాఘ శు 10 గురువారమునాడు రాజ్యము మొందిరి. * అని వ్రాయవలసి యుండెను. అటులు లేక “గురువారము నాడు శ్రీమద్భుద్ధదేవర కిచ్చినయాళ్ళు * అని మొదలుగ వ్రాయఁబడినది. ఇందువలన, సంప్రదాతరాజ్యోన్నతిః శ్రీమత్కేశవరమ గురు వాసరే శుభదినే సుగ లేశ్వరాయ బహుశ్రామాగ్రానా సంప్రదాత ” అని యన్వయము చేయవలసి యుండును. కాఁబట్టి దాన క్రియాన్వయమునందే వక్తృతార్పర్యము తేటపడుచున్నది.

ఒకవేళ శుభదినే యనుదానిఁ గ్రాస్తికియఁజొందును చాత్రి
యొందును నస్వయము చెప్పఁగల మందు లేమా. అట్లుగో
“కోటకేతనుఁరాజులు...గురువాసరమునాడు సంప్రాప్తరాజ్యోన్న
తియై బుద్ధజీవరశిర్చివయ్యాళ్ళు” అని వ్రాయవలసి యుండెను. అట్లు
వ్రాయలేదు. ఇంత యేలకీ సంప్రాప్తరాజ్యోన్నతి, అను పదము
యొక్కయర్థానువాద మైనను జేసి యుండ లేదు. ఇది గాక ప్రాస్తి
క్రియకు రాజ్యోన్నత్యమే కర్తముగాని రాజ్యము కాదు. అట్లుగో
సంప్రాప్తరాజ్యస్య తిన్నతిః యస్య అని వ్యధికరణసమాసము చెప్ప
వలసినప్పును. ఆయ్యది = సంభవతి సామానాధికరణ్యే = అను
న్యాయమునకు విరుద్ధము. తద్విధియు లేదు. కాన నెన్నఁజో రాజ్యము
వొంది యివ్వడు తదాన్నత్యము గలవాఁ డని చెప్పవలయును. =
అట్లుగనవుడు = ఈకాసప్రకారము కోటకేతుఁడు శ్రీ. క. 1182 సం
వత్సరము...రాజ్యమునకు వచ్చెను” అను లేఖనము నిరాధార మగును.
అట్లుగనవుడు “కోటకేతరాజు 1182 సంవత్సరమునఁ బరిపాలనము
వహించినాఁడు...పల్నాటియుద్ధము 1176-1182 సంవత్సరములనడుమ
జరిగిన దనుట కేమిసంశయము లేదు” అనురావుగారివ్రాఁత నిరా
లంబమై నిలువఁ జాలక పోవును. ఇట్లుకాఁగా 1182 లోపలనే పల్నాటి
యుద్ధము జరిగిన దని యుద్ధమునకుఁ బెట్టినయడ్డు దీక్షినది. అందువలన
“ప్రతాపరుద్రునితో సమకాలికుం డైనతనకాత యైన బేతినాయనితోఁ
బ్రహ్మనాయఁ డెట్లు సమకాలికుఁ డయ్యెను...దురవస్థ పట్టినదిగదా”
అని మొదలైన ప్రతాపుగారిపరితాపము పరిహృతము గాఁగలదు. ఇది
గాక, యీకోటకేతసింహాసనాధిరోహణకాలనిర్వృంధము వదలినపుడు
ప్రధానమల్లనిబర్హణన్యాయమున నకలోపద్రవములు అనఁగాఁ బరిపాల
నముమాత్రము వదలుకొని బ్రతికి యుండిన నుండఁదిగినవీరసోముని

రావు కల్పించుటయు 1199 సంవత్సరపు సాగివారరాజును 1182 సంవత్సరమున కీడ్చుటయు మొదలగునవి కమింపఁ గలవు.

ఇక వియోజ్జేపము చేయ వలయును. కోటకేతుడు 1182 సంవత్సరమునఁ గాక యంతకుఁ బూర్వమే సింహాసన మెక్కి యుండునన్నచో చరిత్రకండ్రి యగుభీమరాజు రాజ్యకాల మద్దము వచ్చును. 1182 నకుఁ బూర్వము భీమరాజు గదా రాజ్యము చేయుచున్నవాఁడు అని.

ఇది నిలువదు. భీమరాజు 1181 వఱకు రాజ్యముచేయుచున్నట్లు కాపనములలో వ్రాయలేదు. కోటకేతునికాపనమునుబట్టి యూహించుచున్నచో వనోన్మ్యాత్రయదోషము క్రవక్తించి యేకాలనిర్ణయము గాక పోవును. 1181లో భీమరాజు రాజ్యము చేయుచున్నందునఁ గోటకేతుడు 1182సంవత్సరముననే సింహాసన మెక్కి నాఁ డనియూఁ గోటకేతుడు నాఁడే సింహాసన మెక్కినందున నంతవఱకు భీమరాజు రాజ్యముచేయుచుండె ననియు నూహించినచో వనోన్మ్యాత్రయదోషము తప్పదు గదా! ఒకవేళ భీమరాజు 1187 మొ. 1158 వఱకు రాజ్యముచేసిన గొంకరాజుసోదరిని వివాహ మూడినవాఁడు కావున విరూడు శ్రీ. క. 1140 వ సంవత్సరముననో లేక యాప్తాంతముననో రాజ్యమున కారంభించి శ్రీ. క. 1182 వఱకుఁ బాలించి యుండును అని యుమాకాంతముగారి లేఖనమును బట్టి యూభీమునిరాజ్యకాలనిర్ణయము కాఁదగు నన్నచో నాపక్షమున గొంకరాజు రాజ్యకాలమున కన్యూనానతిరిక్తముగ 1127 నుండి 1158 వఱకే భీమునిరాజ్యకాల మని నెవ్వరు యుక్తిమంత మగును గాని గొంకరాజుకాలమునకు నన్యూనాధికభావముగఁ జెప్పట యుక్తిమంతము గాదు. ఇట్లవిశ్లిత మగుభీమదేవుని రాజ్యకాలమును బట్టి కోటకేతురాజు సింహాసనాధిరోహణకాలమును నిర్ణయించుటకు ఏమి లేదు. అమరావతికాపనము తన్నిర్ణయకము కా దని నిరూపింపఁబడియెను.

ఇదిగాక బల్లారిచరిత్రమున భీమరాజును తెల్పుచున్న కేర రాజులందఱి యని గాని కేర రాజును తెల్పునపుడు భీమరాజువుత్తర దని గాని లేనందున నీభీమరాజు కేరరాజులందఱి గాక ముత్యయోగధరణి కోట భీమరాజయ్యయో, యీ కేర రాజ భీమరాజుకుమాదుడుగాక ముత్యయోగ కేర రాజయ్యయో, యుండు నేమో యని సంశయము కలుగుచున్నది. కోటగండభూపతి మొదలగు కోటతెగవా రింకఁ గొందఱున్నార గదా! కోటరాజ్యము కొంత విభజించుకొని వాకులు కాలించుచుండిన నుండవచ్చును గదా! ఇంకను “ధరణికోటపురికి దక్షుఁడై నట్టి” అనుచోటి దక్షవదము నమర్చు దన్న యర్థమున జోధించును గాని రా జను వర్థమును జోధించదు. ఇందువలన వా పురిలో నమర్థుం డయినభీమదేవుని, అని యర్థ మగును. వానంటేనే కేరరాజులందఱి గాక వాఁకుటుంబములోవాఁడు మఱి యొకభీముడు ధరణికోటలో నుండిన నుండ వచ్చును. లేక పుత్తుఁడగు కేరరాజు నందు రాజ్యభార ముంచి నమర్థుఁడైన భీమరాజు జీవించి యైన నుండ వచ్చును. భీమరాజునందు రాజ్యభార ముంచి కేరరాజు నూరక యుంచి నవారు కేరరాజునందు రాజ్యభార ముంచి భీమరాజు నూరక యుంచ వచ్చును గదా! లేదా, యీధరణికోట నలైవల్లితాయాకాలోని ధరణికోటయై యీభీమరా జక్కడివాఁడై యుండిన నుండవచ్చును. ఇవన్నియుఁ బాడఁగా “ధరణికోటపరికి” అని పాఠము నూహించుటయే యుక్తమని తోచెడిని. ధరణికోటపరి కేరరా జగును కాన వరని కావ్యము పంపినట్లగును. భీమదేవుండు “పెదరావలభూపతికి భీమసేనునకు” అనుచోటి భీమసేనునివలె నవ్వంజో యయి యుండ నోవు. కాబట్టి భీమరాజురాజ్యకాలమును బట్టి కేరరాజు రాజ్యారంభ కాలమును నిర్ణయించుట సాధ్యపడదు.

ఇదిగాక కోటకేరరాజునకు ధరణికోటభీమరాజునకు కలంబం ధమి లేదు. ఎందుకనిన. ఈకోటపడము ధరణికోటపడమునుండి వచ్చి పడి కాదు. అట్లుగనుచో ధరణికోటపురికి, దముఁ దైనట్టి అని భీమ రాజును గుఱించి చెప్పవచ్చును పూర్తిగా ధరణికోటపడము వ్రాసినట్లు "కొండయన్నమరాజు కోటకేతుండు" అని కేరరాజును గుఱించి చెప్పవచ్చును బూర్తిగా ధరణికోటకేరరాజు అని వ్రాయవలసి యుండెను. అట్లుగాక యసంపూర్తిగఁ జెప్పటకుఁ గారణ మేమి? ఛందోబద్ధవాక్యము కాబట్టి సందర్భోచితముగ నట్లు వ్రాయఁబడిన దన్నచో నినురావలికావనములో "కోటకేతమహారాజు" అని యసం పూర్తిగ వ్రాయుటకుఁ గారణ మేమి? ఇయ్యది ఛందోబద్ధ మైన వాక్యము కాదు కాబట్టి యథేష్టముగఁ బూర్ణనామము ప్రయోగింప వచ్చును గదా! కాన నిది ధరణికోటపడమునుండి వచ్చినది కాదు.

ఒకవేళ నీమతస్థులకు ధరణికోటవా రనియుఁ గోటవా రనియు రెండువిధముల వ్యవహార మున్నది కాబట్టి యెటులు చెప్పినను జెప్ప వచ్చునన్నచో నిట్లు విచారించెదను. ఈమతమున కోటవారనునదియుఁ ధరణికోటవా రనునదియు సమానార్థములే గదా! అగుచో కోటవా రనుదానికి ధరణికోటవా రనియే యర్థ మగును. ■ ట్లగు వ్రుకు పై కావనములో "ధాన్యకటకపురవరాధీశ్వరికోటకేతమహారాజులు" అని చెప్పట తల శిరోభార మున్నట్లు వునరుక్తం బగును చూడుము. ధాన్యకటకము ధరణికోటయు నొక్కటియే కాన ధాన్య కటకపురవరాధీశ్వరుం డనఁగా ధరణికోట పురాధీశ్వరుండగును కోట కేతుమహారా జునఁగా ధరణికోటపురాధీశ్వరుం డగుకేరరా జగును. ఇ ట్లగునవును ధరణికోటపురాధీశ్వరుం దైన ధరణికోటపురాధీశ్వరుండు అని పునరుక్తము కావలసి వచ్చును. కాన నీకోటపడము ధరణి కోట పురవాసమున వచ్చినది గాక యెచ్చటనో కోట యున్నదామ

మున వీరిపూర్వ యుద్ధింపునఁ గలిగిన గృహనామ మని యంగీకరించి వీర చరితమును. కోట యనునది స్థానికల్లాలో నున్నది. అయ్యది శైవులరాజధానియై యుండిన ట్లచ్చటి ప్రతిమామలనలనఁ దెలియ నగును. కానఁ దద్వాసముననో యట్టి నామము గల మఱి యొక గ్రామమునందు వాసముననో వీరికిఁ గోటవా రని యుపనామము గలిగి యుండవలె. కానిచో నిటఁ బునరుక్తముగా «కొండయన్నమరాజు కోటకేతుండు, వివి కోటకేతుండు వివరించెప్పె» అని యొకలుగాఁ బలుతావులఁ గోటపదమునే చెప్పటకుఁ గారణముండదు. ఇందువలనఁ గోటకేతరాజునకు ధరణికోట భీమరాజునకు సంబంధము లేదు.

ఇతఁ పీఠసోమేశ్వరుఁడు 1176 వఱకుఁ బరిపాలనము చేసినందున సంశకుండరువారనే యుద్ధముజరిగినదనుట విమర్శింపఁబడు. 1182లోవల పీఠసోముని మరణమువఱకుఁ బ్రమాణము లేదు. తత్పరిపాలన ములేడు మరణించినతరువాత యుద్ధము జరిగిన దన్నవాసో సాధకముఁ గాఁ జాలదు. నాటి కతండు మరణించినట్లు కాసనమున్నచో సాధక మగును, పుత్రునియందు రాజ్యభార ముంచి 1176 సంవత్సరమువఱకుఁ బైనిసూడ జీవించియుండ వచ్చును గదా! పల్నాటియుద్ధము 1182 లోవల జరిగి యుండుటను ఆయుద్ధములోవల పీఠసోమేశ్వరుఁడు మృతి మొందినట్లు పై చరిత్రములో నుండుటనుబట్టి 1176-1182 యుద్ధకాలమున పీఠసోమేశ్వరుని మృతి నూహించెద మన్నచో, నూహింపవచ్చును గాని యాయుద్ధ వివాదులు జరిగినట్లు ప్రబలప్రమాణముండవలయు. కోటకేతుని యనురావతికాసనము సాధకము గా దని దెనుక నిరూపింపఁబడియెను. కాబట్టి కోటకేతరాజు 1182 సంవత్సరమువఱకుఁ గొంతకాలము ముందే రాజ్యమునకు వచ్చి యుండ వచ్చును. పీఠసోమేశ్వరుఁడు రాజ్యముఁ జాలించుకొని కొన్ని సంవత్సరములు జీవించి యుండిన నుండవచ్చును.

ఇట్టిస్థితిలో యుద్ధము పల్నానాకాలమున జరిగిన దని నిర్ధారణము లేదని మన 1176 వఱకే యుద్ధము జరిగింది యుండ నని యెటులు నిర్ధారించు గలుగుదురు ?

ఇది గాక యాసోమేశ్వరుడు 1176 పైని జరిగినదే దని యో, కలహూరివంశస్థుఁ డై విజ్ఞులునికుమారుఁ డనియు గదా వీరు చెప్పచున్నాడు! ఉమాకాంతముగారు పల్నాటివీరచరిత్రము యొక్క 36 పేజీలో “చాళుక్యుఁ డగునాల్గవ వీరసోమేశ్వరుని ప్రస్తావ మున లైలపురివద్దకుండి యన్యైక్రాంతమైన కల్యాణపురము నిరేడు క్రి. శ. 1182 వ సంవత్సరములో స్వాధీనము చేసికొని చాళుక్యరాజ్యము ప్రపదుద్ధారము చేసెను. విజ్ఞులుడు సతని కుమారుడు బవనే శ్వరునిలింగాయతమతకలహూరులోఁ జిక్కి యుండుటచే సోమేశ్వరుని కంటగా నాటంకము లేవల్లు తెలియవచ్చుచున్నది.” అని వ్రాసి యున్నాడు. దానియభిప్రాయము చూడఁగా 1182 సంవత్సరమునఁ జాళుక్యుడైన నాల్గవసోమేశ్వరుడు కలహూరివిజ్ఞుని సతనిత్వముఁ డగు సోమేశ్వరుని కాఁబడొలి స్వరాజ్యమును గట్టుకొన్నట్లు కేలుచున్నది. 1176 పైని కలహూరిసోమేశ్వరుడు జరిగినట్లున్న యెడ 1182 వ సంవత్సరమునాటిఁ జాళుక్యవీరసోమేశ్వరుడు స్వరాజ్యము సాధించు నవ్వటి! విజ్ఞులుడు జరిగినకుమారుడు సోమేశ్వరుడు లింగాయతమత ములోఁ జిక్కుచది యుండుట సంభవించదు.

ఇదిగాక యాసోమేశ్వరుడు కలహూరివిజ్ఞునికుమారుఁ డని చాళుక్యులు చెప్పుటకు ఏలు లేదు. ఏదిప్రకరణము 128 వ పేజీలోఁ (ఇల్నాడు పాలించిన కలహూరి) “చాళిదేవరాచన” అనుగురా అను మామూలరము గలదేమో యని సంశేసము కలుగుచున్నది. అయి మను గాకపోయినను కావనములోని చాళిదేవకుటుంబమువారే యా యనుగురావ యెవరగునా తని ముఖము విష్ణుంకయముగా విశ్వ

సింహవర్జ్యము" అని వ్రాసినారు. అట్లయినపుడు కలహరివిజ్ఞులని జనుదురాలిని కలహరి యనుగురాజపుత్రుడు మలితేవకాళ వివాహమాడుట సంభవింపదు. కాన విజ్ఞులునికొడు కను పరపోషిశ్వరునిఁ దీసికొనుట రాపుగారిమతమున భుట్లగు.

ఇది గాక మఱియొకరిద్దఱఁ బొందినను నితఁడు విజ్ఞులునికొడు కనుటకు వీలు లేదు. ఇతనికిమూడు దగు కొమ్మరాజు యుద్ధమునకుఁ బోవుచున్నాఁడు అతని కనుసరించియున్న యంతాళశక్తి బ్రహ్మనాయనితో

“మావారు కల్యాణమందున నుండి

ఘనరాజ్యపంపదల్ కడకుఁ బోఁనోలి

పాలుపొందఁగా విష్ణుపోరు కందఱము

లోనయి పచ్చట లోకంబు లేలుఁగు”

అని మొదలుగా విలపించినట్లు పల్నాటిచరిత్రమునఁ జెప్పఁబడినది. ఉమాకాంతముగాను “కల్యాణపట్టణములోఁ దన్నాదరించువారు లే రనియుఁ బలనాటిలో నున్న కొమ్మరా జొక్కఁడు యుద్ధరంగమునకుఁ బోవుచున్నాఁడనియుఁ దన కింక నాధారము లే దనియు సంకాశశక్తి విలపించినట్లు పై నుదాహరింపఁబడిన ద్విపదపంక్తులవలన నర్థము కాఁ గలదు. దీనినిఁ బట్టి చూడఁ బల్నాటి యుద్ధకాలమునఁ కొమ్మరాజు వంశమువారికిఁ గల్యాణపట్టణములో నధికారము వీరిందెవ దని తేలు చున్నది. అని 43 పేజీలో వ్రాసినారు. సుయల్ దొరగారు తమ కావనపు పుక్కుము 2 వాల్యములో 182 పేజీలో విజ్ఞులునిపుత్రులు సోమేశ్వరుడు 1167 మొదలు 1175 వఱకు, శింకముఁడు 1175 మొదలు 1180 వఱకు, అహవనుల్లుఁడు 1176 మొదలు 1188 వఱకు, శింఘులుఁడు 1188 వఱకు రాజ్యము చేసి రని వ్రాసిరి. ఇట్లు చరిత్రకారులు విజ్ఞులునికొడు కను సోమేశ్వరుని తరువాత నధికారములు శింకముఁడు, అహవనుల్లుఁడు, శింఘులుఁడు అనువారు కలిసి కొంతకాల

మూరాజ్య మేలి రవియు, 1188 వఱకు నానావస్తుల్లుడు పరిపాలనముఁ జేసి పనియు వ్రాసియున్నాడు. ఈ పరిపాలనమును విజ్ఞులుని కొనుటకు దైనచో యుద్ధకాలమునకుఁ దనవినలండ్లు రాజ్యము చేయుచుండఁగా గొమ్మరాజు వంశమువారు కల్యాణరాజ్యభ్రష్టులగుటయు సంతాపకై విలపించుటయు సంభవింపవు. వెనుక రాజాగమన ప్రకరణమున నున్న * మాడిరాగల్యాణఘోరపతులు * అనునది గూడ దీనిం బోషించుచున్నది. కల్యాణపతి యెవకొమ్మరాజు మలి దేవరాజనాథ నుండఁగా నలగామరాజువత్తమున వచ్చినకల్యాణాధిపతి యున్మృతై యుండవలెను గదా! కాబట్టి యారండు విజ్ఞునితోడు కని చెప్పటకు వీలు లేదు.

ఇదిగాక యంకోరిరిగిఁ జూచినను నీవీరసోముండు 'విజ్ఞుని' మూఁడు కని చెప్పటకు వీలు లేదు. విజ్ఞునిగుమారులలో వీరసోమేశ్వరుండు శ్రేష్ఠుండై యుండెను. అతనిరాజ్యవసానకాలమునకుఁ గొమ్మరాజు 80 సంవత్సరములవయస్సు గలపుత్రుండు కలవాఁడగుటచే నేలది సంవత్సరములకు మీతనవయస్సు గలవాడై పీరుడై యుండెను. అక్కలమున కాటుసంవత్సరములలోపల జరిగిన యుద్ధమునకుఁ బూర్వమి కొమ్మరాజుకొడు కైన యలరాజు రాయబారిగా నలగామరాజు సోద్రకుఁ జోయినందున నప్పటి కలరాజు ప్రాధుడై యుండి ననుట తెల్లంబకదా! అట్టి యలవిరండి కొమ్మరాజు విజ్ఞునిగుమారులలో శ్రేష్ఠుండు కగుసోమేశ్వరుని పుత్రుండై యుండుచో, దండీరాజ్య మీతనికే సంక్రమింప వలసియుండెను. అట్లు గాక ఆనావస్తుల్లుడు రాజ్యము చేసినందున నీతఁ డాసోమేశ్వరునిగుమారుఁడు కాఁడనియు, సోమేశ్వరుఁ డపుత్రుండై యుండె ననియు నూహింపఁ దగి యున్నది. కాబట్టి కొమ్మరాజు రెండియైన సోమేశ్వరుఁడు విజ్ఞునిని కొను కని చెప్పటకు వీలు లేదు. అట్లు చరిత్రకారు లెవ్వరును

ప్రాయ లేకుండు. ఇతడు విజ్ఞులని కొనుటండలై యుండినచో నిరసికఁ గొమ్మరాజు కొడుకై యుండినచోఁ జరిత్రకారు లెవ్వరును ప్రాణింపఁ గారరా మేము? కావున నీసోమేశ్వరుఁడు విజ్ఞులని కొడుకు కాఁ నని నిర్ధారింపవలసి యున్నది.

ఇదిగాక మఱియుకరీతిగాఁ జూచినను గొమ్మరాజుతండ్రి వీర సోముఁడు విజ్ఞులనికొడు కని చెప్పుటకు నీలులేదు. పల్నాటివీరచరిత్ర ములో వీరసోమునితమ్ములు అల్లూరిరాజు, బల్లూరిరాజు, కందిసోముఁడు, నాగసోముఁడు, కంచుసోముఁడు, పెంచుసోముఁడు, జలమాలకర్తవ యని యేఁగురు చెప్పఁబడి యున్నారు. పైచరిత్రములలో విజ్ఞులని కుమారుఁ డై వీరసోమునకు కంఠముఁడు అహవమిల్లుఁడు శింఘముఁడు అని మువ్వులే తమ్ములు ప్రాయఁబడి యున్నారు. గొమ్మరాజుతండ్రి సోమేశ్వరుఁడు విజ్ఞులనికొడుకై యుండినచో నుయిలే మొదలగుచరిత్ర కారులు పైయేఁగురు నీసోమేశ్వరునితమ్ము లని వ్రాసి యుందురు. లేదా, విజ్ఞులనికొడు కై సోమేశ్వరుఁడు గొమ్మరాజుతండ్రియై యుండినచో విజ్ఞులనికొడుకు లగుతక్కినపై మువ్వురను పల్నాటివీరచరిత్రకారులు సోమేశ్వరునితమ్ములనుగా వ్రాసియుందురు. అట్లెవ్వఁడును వ్రాయలేదు. ఇంతమాత్రమే కాదు. పల్నాటివీరచరిత్రములో వచ్చెను సోమేశ్వరుని కుటుంబము వారలకు కంచుసోముఁడు పెంచుసోముఁడు గొమ్మరాజు తాతమిల్లుఁడు అని మొదలుగా నాంధ్రభాషావాచములు విజ్ఞులని కొడు కగుసోమేశ్వరుని కుటుంబములోనివారలకు భాషాంతరవాచి ములు కానవచ్చుచున్నవి. కానఁ గొమ్మరాజు తండ్రియై విజ్ఞులనికొడు కుడు నొక్క వీరసోమేశ్వరుఁడే యని చెప్పుటకు నీలు లేదు.

ఇదిగాక మఱియొకవిధముగఁ జూచిన నీవీరసోమేశ్వరుఁడు విజ్ఞు లునికుమారుఁ డని చెప్పుటకు నీలు లేదు. ఈయాంధ్రచరిత్రము మొదటిప్రకరణమున 26 పేజీలో

విజ్ఞానికరువారిచేత 1182 వ సంవత్సరమువఱకును గల్వణపురమును బడిచాలించిరి. విజ్ఞానికరువారే సోమేశ్వరుడు పంశాముడు అహమల్లుడు ననుకాలచ్యురాజులు మూపురు పరిపాలించి స్వల్ప కష్టముచున్నది. శా. శ. 1104 (క్రీ. శ. 1182) వ సంవత్సరమున బిస్మిసుచారుక్యరా జగునాలుగవసోమేశ్వరుడు కాలచ్యులనుండి తనపూర్వులు గోల్పోయినభాగములను మరల స్వాధీనముగా వించుకొనియెను. మఱికొన్నిభాగములను దేవగిరియాదవులును గాకతీయాంధ్రులును నాక్రమించుకొనఁగా విజ్ఞునివంశ మంతరించినది. అది రావుగారు వ్రాసియున్నారు. ఇందు 1182 వఱకు విజ్ఞుని కుమారులు కల్వణమును పాలించుచుండి రనుటవలన 1176 నైన 1181 లోపల జరిగినయుద్ధమునాటికి గొమ్మరాజువంశమువారు రాజ్యభగ్నింపఁబడియు నంశాశక్తి విలపించుటయు సంభవించవు. మఱియు విజ్ఞునికరువారులలో బల్లూటివీరచరిత్రమున వ్రాయఁబడిన సోమేశ్వరునివేద్యుడు సోదరులు వ్రాయఁబడనందునను ఈగొమ్మరాజు అలరాజు వ్రాయఁబడనందునను వానికిని గొమ్మరాజునకును సంబంధము లేదని తేటపడుచున్నది. ఇట్లు స్వకీయలేఖనమువలననే యుద్ధమునాటి విజ్ఞునివంశీయులకుఁ గల్వణాధికారముండె ననియు సల్లాణరాజు బల్లాణరాజు మొదలగువా రసోమేశ్వరునితమ్ములుగా రనియు, గొమ్మరాజు తత్పత్రుఁడు గాఁ జనియు, దేటపడుచుండఁగా విజ్ఞునికరుడు వీరసోమేశ్వరుడు గొమ్మరాజులందఱియని వ్రాయుట వింతగా నున్నది.

ఇట్లుండ వేలాళనాయనియు వేలివాయనియు బుత్రులకుఁ జిత్తరములలో నామభేదము మావట్టుచున్నందున వారికి భేదము సాధింపఁబడిన మన వీరభద్రరావుగారు వీరసోమేశ్వరునినామము గాంచి భ్రమియింపఁగా కలదురివంశములో సుప్రసిద్ధుని జయిన వీరసోముడు గొమ్మరాజులందఱియే యందు నన్న సందేహము.

విక్రమముచేతనో కలచురి సోమేశ్వరుని వంశక్రమముం బలి
పెడి చక్రతాంశము లెఱుంగుచేతనో మఱి యేకావగముచేతనో
కలచురి సోమేశ్వరునివంశమును బల్నాటి సోమేశ్వరునివంశమును
నొక్కటిగఁ జేసి ఆసోమేశ్వరుఁడే యీసోమేశ్వరుం డని హేర్వాభాస
ములతో నిర్ధారణపఱచినారు. పైవిమర్శమువలనఁ గోటకేశుని బట్టి
కాలనిర్ణయము చేయుటకు వీలులేవును సోమేశ్వరుని బట్టి తన్నిర్ణ
యము చేయవలసి యుండును. సోమేశ్వరు లనేకులు గలరు గాన
యుద్ధకాలమును బట్టి విజ్ఞులుచికుమారుఁడైన సోమేశ్వరుని దీనికొన
వలసి యుండును ఇట్లుగుచో సన్మోన్మాద శ్రయబోషము సిద్ధముగఁ జూ
పెట్టి యుండఁగలదు. కొన్నిరాజులందఱి సోమేశ్వరుఁ డెవ్వఁడో ఇంకను
విచారించవలసి యున్నది.

ఇట్లు పల్నాటియుద్ధకాల నిర్ణయమునకు రావుగాదు ముఖ్య
సాధనముగా నెత్తికొన్న కోటకేశవీరసోమలకాలవిమర్శము చేయఁ
బడినది. దీనివలన నెఱిగింపవారికాలవిమర్శము పైతము చేసి స్థగు సని
తలంచెద. ప్రతాపరుద్రుఁడు సోమేశ్వరాజు వీరభల్లాదుఁడు అనునాదు
ములు గలవా రనేకు లుండఁ బట్టి యెవనిని దీనికొనవలెనో నిర్ణయించు
కొనుటకు వేఱొందుసాధనములేక యుద్ధకాలమునే తీసికొనవలెను. వీర
సోమనిఁ గోటకేశునిబట్టి యుద్ధకాలనిర్ణయముగానవును వీరలనాదుము
లనుబట్టియే తన్నిర్ణయము చేయవలసి యుండును. ఇట్లుగుచో సన్మోన్మా
ద శ్రయబోషము నమృతము. కాబట్టి కోటకేశవసోమేశ్వరకాలావేతులగు
వారలు తత్కాలవిమర్శమువలననే విమృష్టు లగుదురు. కోటకేశుని
బట్టియే భీమరాజుకాలనిర్ణయము చేయఁ దగి యున్నది కాఁక గోర
రాజువలననే కాలనిర్ణయ ముగుచుండఁగా భీమరా జాధికారిత్వమును
వెలనాటిచోళగొంకరాజునామము విచరిత్రమునఁ గాక్షరాదు.

గుంటూరు జింద్రా కాముద్రాక్షరకాలలో అభివృద్ధిపొంది అది 'జులై' 1918 క్రితవరలో ప్రచురించబడిన పత్రికలో బ్ర. మాధుల పల్లి గురుబ్రహ్మశాస్త్రిగారు పల్నాటివీరుల యుద్ధకాలమును గూర్చి వ్రాయుచున్నాడు,

“మాచర్లలోఁ జంద్రవంశవీరమహా గల యాదిగుప వ్రాసినయొకచిట్ట కాసనమున ‘అన్యంగామరా’ జని పేర్కొనబడినది. ఇతఁ డెన రైదది తెలియరాదు, ఇతఁడె యనుగురా తెలుఁచో దీనిం బట్టి కూడ ■ వ శతాబ్దమని యెంచ వచ్చును. ఇతఁ డనుగురాజు కొడుకులలో నొక్కఁ డనియే తెలియవచ్చుచున్నది.

స్వస్తి శ్రీకాబ్దులు 1664 అగునటిదుండుభిషంజత్వర క్రావణశుద్ధ ఏకాదశీమధువారమున శ్రీమన్మహామండలేశ్వర అన్యంగామరాజులు యూరియకామిపెట్టి శ్రీచిన్న కేశవదేవరకు నిచ్చినతోట దీని నెవ్వరేని విఫలం దలంచినవారు గంగలో కడిలలం బొడిచినవారు ■ నివృత్తా పరద త్తంవా యా పలేకు వసుంధరా । వప్తిర్వర్షనపాప్రాణి విష్ణుయాం బాయతే క్రిమిః॥ కరణం సూరిచాలు.

మఱియు వినుకొండతాలూకా పెడకంబర్లపాటిమోడ కృష్ణగంధర్వులు కట్టించిన దని చెప్పబడుభీమేశ్వరాలయము పాడు దిబ్బయింద నుండిన కల్లయ యనువిమ్రునిశిలాకాసనమున

ఓట పగుళాకేశవమనము లుర్విగజాంబరచంద్రనంభుగా

వలసినకన్యనంధ్రులు బాపరనాథదినంబునందుఁ గం

చెలుపులభీమనాథునకుఁ తెల్వగ నిల్వ నఖండదీపముర

అని కాపరపుణవజ్రభాగమునఁ గన్పట్టుచున్నది. దీనిని బట్టి కృష్ణగంధర్వులును కా. 1081 నాటి కుక్కట్టుండినది. కావునఁ బల్నాటివీరులును శ్రీ. ■ వ శతాబ్దమున నుండి రనుట నిష్పంశయము ■ అని వ్రాసిసారు.

దీనిలోని మొదటికావ్యమున, అన్యంగామరాజులు యూరియి కానిసెట్టి యనువాక లిరువురు యెన్నకీత్రులకుఁ దోల నిచ్చినట్లు సామాన్యముగ వర్ణము కాగలదు. సలగామరాజ నొకపెట్టియూఁ నూడి యిచ్చుట యసంభావితంబు. యూరియ అనునది కానిసెట్టికి గృహనామముగాఁ గనుపట్టుచున్నది. నేను సంక్రమించివారమున యులియ యని యున్నది. అప్పుడు అనుగురాజులయలియ (అల్లుఁడు) అగు కానిసెట్టి అని యర్థ ముగోస్తు. రాజుల అని వ్రాయవలసి యుండ నక్కాలపునరిపాటి ననుసరించి లు అనునక్షరము వ్రాయఁబడిన దనియు అన్యంగామునియుంపుమస్త్రీల యందుఁ గలిగింకవ్యను బెండ్లాడిన పెట్టి యెవ్వఁడో యొకం డయి యుండు ననియు భావించవలయును. మిక్కిలి ప్రసిద్ధమైన వైశాననాంతిమశ్లోకమున నున్నయవశిష్టములు దీఁడ్డవ కుండు రాజుగాక పెట్టియేదై యుండు నని పోషించుచున్నవి.

నిజ మెప్పున్న ను బూర్వపాఠమున దానకాలమున సలగామరా జుండినట్లుగను. ఈపాఠమున వలఁడుండిన నుండినప్పును లేకపోయినను లేక పోవచ్చును. అయ్యది సరివడునట్లు కాన్పించును. కాననకాలము క్రీ. 1142 సంవత్సర మగుచున్నది. అకాల మనుగురాజయొక్క రాజ్యకాలమై యున్నది. అప్పుడు సలగామరా తోక్కఁడు దానకావ నము వ్రాయించుట గాని పెట్టియూఁ దానును గలిసి వ్రాయించుట గాని యతని కల్లుఁడుగా నొక్కఁ డుండుట గాని సంగతములు గావు. ఎందుకనిన, మందాడివలసనాటికి 40 సంవత్సరములు అనుగురాజ 18 సంవత్సరములు సలగామరాజును రాజ్య మేలిరది తప్పరిత్రముకనున్నది. వలసతరువాత 7 సంవత్సరములకు యుద్ధము జరిగి యున్నందున 1140 సంవత్సరమున సలగామరాజురాజ్యమున కారభించి యుండవలెను. “అనుగురాజ చని పోవునపుడు కొడుకుల నందఱును బ్రహ్మనాయని కప్పించెను” అని యుమా కాండముగారిలీఖనమును దక్షింభ సందర్శ

మొదటి వాడేగా నలగాముడు రాజ్యమునకు వచ్చునటకు 20 సంవత్సరములయెప్పు గలవాడై యుండ నలయును. ఇట్లునున్నచో కాననకాలమునకు నలగామరాజు జన్మించియుండిన శిశువై యుండగలడు. కాన వరకు స్థాపిత లేడు. అరేజి స్థాపించినాఁ డగు క్షాంతో నరకు కాననస్థాపనకాలమునకు 20 సంవత్సరములవాడై యైవ నుండుట యుచితము. అప్పటికి ననుగురాజునకు వివాహమై యుండునో కాకయో యుండును. ఇట్లు కాలానంతర్యమువలనను, రెండ్ర రాజ్యము చేయుచుండఁగాఁ గుమారుడు కాననము స్థాపించుట సంప్రదాయవిరుద్ధం లగుటవలనను, 1182 సంవత్సరములోనల యుద్ధము జరిగిన దన్న వాఁనిమతమున కీకానన మనుకూలము గానోవదు.

ఇది రెండవతానన మైనను విశ్వసించుటకు వీలు లేదు. అయ్యది కృష్ణగంధర్వుడు స్థాపించినది కాదు. నల్లయ యొనను కాననస్థాపనము నాటికిఁ గృష్ణగంధర్వుఁ డుండినట్లు వ్రాసినవాఁడు కాదు. ఆయాల యము లోకప్రతీతి ప్రకారము కృష్ణగంధర్వుడు కట్టించిన దగుట సత్యమై యుండినచో నీకాననస్థాపనమునకుఁ గృష్ణగంధర్వుడు పూర్వముతో ననుకూలముడో యై యుండు నని మూల మూహ కలుగవచ్చును. అగ్నిమగ్గయమువలన యుద్ధకాల మింహికయబ్బితము. మాతవలసి యుండును గాఁబట్టి యాచ్రు డీకాననములు మన మనుకొన్న నలగామ కృష్ణగంధర్వులను గాక వారిలొతలను జోధింపవలసి యుండును. నల గామరాజుతాత వీర కామీంద్రుండై యున్నాఁడు. ఆతనిపేరే నల గామరాజునకుఁ కుఁపఁబడినది. ఇతనికి వీర కామీంద్రుఁ డని నామూతర మున్నట్లునూకాంతిముగాదు గూడ వ్రాసి యున్నాఁడు. కాబట్టి కాననమునందుఁ జూచుటకు కామరాజు నలగామరాజుతాతయో యాచ్రులొనాడు మఱియొకఁడో యై యుండవోవు. అనుగురాజు తనవాడే యాచ్రునిమనకు వచ్చినాఁ డనుట యంత విశ్వసనీయముగ లేదు. వీర

భద్రకవి పేరు మొదలనుండి మాచర్ల రాజధానిగా నిరూపించుచుండి రనియే వ్రాసినాడు. ఏరభద్రరావుగా రీయాంధ్ర చరిత్రముయొక్క 14-19వ పేజీలలో వ్రాసిన చాళుఖ్యరాజవృత్తాంతము గూడ దీనిని బలపఱచుచున్నది. శునిషయము వర్ణాంతరమున విమర్శించుచును. పైపత్రికలో "యుద్ధము క్రీ. 1080 - 1089 మధ్య 800 యుండునని విల్సన్ దొరవారు వ్రాసినట్లు మొకంజీదొరవారు వ్రాసిరి. ఇది యింతవూర్వము కాదనియు క్రీ. 1160 సంవత్సరమున జరిగి యుండుననియు బ్రౌన్ దొరవారు తమ నిఘంటువున వ్రాసిరి. కార్యమే పూడిలో దీరులపేరఁ గట్టిన మంటపమునఁగల కాపనమును, బ్రహ్మ నాయుడు కట్టినదని చెప్పఁబడు మోచెర్ల చెన్నకేశవాలయమును తాగుచేయించినట్లు వ్రాయించిన తదాలయములోని కాపనములను 14 వ శతాబ్దములోనివియెన్నవి." అని యాకాశ్రిగారే కొంఠలు చేసిన యుద్ధకాలనిర్ణయముల నుపేక్షించినారు. ఇట్లు పరోపదర్శిత యుద్ధకాలముల విమర్శము ముగిసినది.

ఇక నీయుద్ధకాలనిర్ణయము పరిగాక పోయినను చోళును గాక. పైరాజు బండదగిన మఱియొక కాల మైన యుద్ధకాలమై యుండవలెను గదా! అక్కాలం బెద్దియో నిరూపించుట మీ కవశ్యకర్తవ్యం బని యందులేని, అన వచ్చును గాని తన్నిరూపణంబు కాకదంతరితమౌ తుల్యంబు. ఇదిగాక మావ్రాసిన వెలుగోటివారి పంకచరిత్రమునందుఁ బరోద్భావితంబు లగునాక్షేపములను వహేతుకముగ నిరూపించుటయే మాకుఁ గావలసినదని. అయ్యది పైనివిమర్శమువలన నైనది. ఆయినను బూర్వవృత్తాంత పరిష్కాసమునకై తత్తదర్థనిర్ణయము నేయుట చరిత్రగ్రంథకారులకు ధర్మముకదా! యిది, వాదనమౌ తము బయిన ప్రమాణములనే యనునెరింది తన్నిరూపణంబు నేయఁ గలదు. అభ్యుపగమివాదమునఁ బూర్వాక్షేపములు ప్రసరింపఁగూడదు.

ఇట్లు డివి విచారించెదను. పై రాజులు యందఁదగినకాల మనఁగాఁ
యొద్దాహ్వనమువందును రాజగమనమువందును గానవచ్చుచున్నవా
రెల్లరు నుండఁదగినకాల మనియో? యుక్తముగఁ దోచిన కొండ
యందఁదగినకాల మనియో? యట్టిప్రాయము. మొదటిపక్షమున రావు
గారు మరయోళ కర్ణాట మాళవేంద్రుడు లేపేటివారలో వారు
యొద్దమున నుండినట్లు కాననాదిప్రమాణము లేచుటనున్నచో
మానవలసియుండును. అది సాధ్యపడమిచే రెండవపక్షమునే యవ
లంబించుచోఁ జాలము. ప్రథమప్రకాపరుక్తుఁడు ధరణికోటభీమ
రాజు రెండవకోటేశరాయ పాగిపోతరాజు విజ్ఞులునికుమారుడగు వీర
సోమేశ్వరుఁడు రెండవవిద్యల్లాగుఁడు తెలనాటిచోళగొంకరాజు, అను
నీన ప్రస్తుతతోఁ గడ వారు కాలవిర్ణయము చేసినారు. ఎట్లుండి
నను వారలతోనే కాలవిర్ణయము చేయవలయు ననునిర్బంధము లేదు
కాబట్టి యితరులనుగూడ గ్రహింపవచ్చును గదా! అట్లుగఁచో
రావుగారు వీరసోమునికాలము వాఢారము చేసికొనినట్లు లేలిరెడ్డి
కాలము వాఢారము చేసికొని లేలిరెడ్డికిఁ బ్రహ్లాదాయుఁడు మను
మఁడు కాలాట్టి లేలిరెడ్డికిఁ దరువాతనే యొద్దము జరిగినదిగాని పూర్వము
జరుగ లేదని చెప్పఁగలను.

ఇదిగాక నలగామిరాజు పంచపాండ్యులకు యొద్దాహ్వనపత్రిక
వంటివటులు

॥ బంగారపరికిని బంచపాండ్యులకు

(పాశాంతరమున.)

బంగారపరి పంచపాండ్యకులకు ॥

అను వాక్యమువలనఁ జెలియవచ్చుచున్నది. పంచపాండ్యులు వీర
పాండ్య విక్రమపాండ్య మండరపాండ్య కులశేఖరపాండ్య వరాక్రమ
పాండ్యులు లేవున నాచారదులు, వీరలు భవబాహువిక్రములే

పంచపాండవులవలె బ్రాహ్మీ వంశపాండ్యులని ప్రవీణిగవైచితురా
 త్మరాధీశ్వరులు. ద్విరీయప్రకావయద్రుని నియోగమున కాచా
 నాయుడు యుద్ధమునకుఁ జోయి వీరలను జయించియే "పంచ
 పాండ్యవళిపాల" అనుచిరునామ మొడిసెవాడు. ఈవిషయము
 868-869వేషలలో రావుగారుగూడప్రాసియున్నారు. వీరలు 1392 సం
 త్సరమున మార్కొపోలో నునదేశమునకు వచ్చినపుడు మధురాపురా
 ధీశులై యుండిరని యాతఁడు ప్రాసినట్లు సుయల్ గారు తమకాననమున
 పుష్కరము రెండవవాల్యమున 222 వ పేజీలో ప్రాసియున్నారు. మద్రా
 సులోని లిఖితపుస్తకభాంజాగారములో నున్న శ్రీనాథకవిరచితముగ
 పల్నాటివీరచరిత్రపుస్తకముయొక్క ప్రతులలో నొక్కచానిలో "పంచ
 పాండ్యకులకును అనియుఁ దక్కినయన్నింటిలో "బంచపాండ్యులకును"
 అనియునే యున్నందునఁ బంచపాండ్యులకు నలగాసురా జాహస్వ్యక్రిక
 వంశియుండె ననియు పంచపాండ్యవంశము వీరపాండ్యాది పోదఁబంధ
 కమునందే యాశ్రయగుటచే వారు 18 శతాబ్దమునంతమువండు 14 శతా
 బ్దమునాదియందు మధురాపురి నేలుచున్న వీరపాండ్యాదులే యనియుఁ
 దేలుచున్నది. తేలిరెడ్డికాలముగూడ దీనికి సహకారి యగుచున్నది.
 "బంగాళపరికిని బాండ్యకులకును" అను ముద్రితపుస్తకముపై
 యోడియంటగ లైబ్రరీలో నేప్రతియందును వ్రాయఁబడినదికాదు.
 వలయువా రచ్చటఁ జూడవచ్చును. కావున నది విశ్వసించఁదగినది
 కాదు. 41 పేజీలో నుమాంకాంతముగారిచే మండపాటుకథలోనిదిగా
 నుచూపారెంటుబడిన "భల్లూగదేవుండు పంచపాండ్యులును" అను
 బాక్యము గూడ నక్కఱమునఁ బంచపాండ్యులుండే రనుటకు బలతఱ
 చుచున్నది. పంచపాండ్యుండు, అను నేకవచనము ప్రామాదికము.
 పంచకర్మయుమీఁద నేకవచనము వ్రుట్టును. ఆచేరిటివాఁ డుండు రనుట
 యొప్రమాదము. పూర్వవాక్య ననుగుణమునను. కాబట్టి ప్రసిద్ధవఁ

శాతవాహనకాలములోని యుద్ధముఁజరిగినది కాని యంతఃకుల బూర్వము గాని పరము గాని జరిగినది కాదు. ఇట్లు బేరినాయుడు వంశచరిత్రములు యుద్ధకాలనిరూపము లని ఫలిత మేర్పడినది.

ఇట్లుగనుటకు బేరిరెడ్డికి ముని ఘనుడు, దగు కాలచరిత్రుడు ప్రాఘుఁడై యుండఁదగిన కాలం బెన్నియో యుద్ధుని యుద్ధ కాలమగును. మల్లనాయుడు దను దొడ్డనాయునికి రాత్రుగారి మత్తెఱకార మెట్టిక్కాశసనము నాఁటికి సంతానము లేనందున, దనువాతఁ గలిగినదని యయోగించి చూచినచో, దొడ్డనాయుని రెండవకుమారుడు బ్రహ్మనాయుడు 1220 పైని గలిగినాఁడనుట సమీయ నాశ్లేష ముండదు. తరువాత 1260 లోపల కాలచరిత్రుడు గలిగి 1280 వఱకుఁ బ్రాఘుడు గావచ్చును. మల్లనాయుడు దొడ్డనాయుడు కాదను వారిమతమును బట్టి చూచినచో 1208 పైని దొడ్డనాయుడు గలిగియుండఁ దగును. అతని 1280 పైని బ్రహ్మనాయుఁ డుదయింపవచ్చును. అతని 1260 పైని కాలచరిత్రుఁ డుద్భవించి 1290 వఱకుఁ ప్రాఘుడు గావచ్చును. కావున నాప్రాంతకాలమున యుద్ధము జరిగి యుండ నోవు.

ఇదిగాక పల్నాటియుద్ధమునకు రెండువేలపెద్దగుఱ్ఱములతోఁ మరుఱ్ఱులు వచ్చినట్లు రచ్యురీతములోని

“గురుసహస్రద్వయ ఘోటకసహితు

లగుతురుఱ్ఱులు వచ్చి యవనీకుఁ గనిరి”

అనువాక్యమునలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది. ఈవాక్యము మద్రాసులోని గనకమంటు లిళికిపుస్తకభాండాగారములో మున్నక్కోనాథకవిరచిత మైనపల్నాటిచరిత్రము ప్రతులలోపన్నింటిలో నొకదావముగఁ గానవచ్చుచున్నది. కాబట్టి యిది సర్వసంక్రమింపనైన పాత మనుటకు వంతయింపదు. కాన నిది ప్రమాణముగఁ దీసికొని, తగియున్నది.

ఘోటకములందు గురుత్వనిశేషగన్వితములు బట్టి యా ఘోటకముల బలబ్రహ్మ మున్నగు యవన రాజ్యముల నుండి వచ్చినవలె యై యుండునని తోచుచున్నది. ఇందువలనఁ దురుష్కులు దక్షిణాపిండూష్ఠానమునకు రావాగినతరువాత నె యీవల్నూటి యుద్ధము జరిగినది కాచి యంతకుఁ బూర్వము జరుగ లేదని చెప్పువలసి యున్నది. 1294వ సంవత్సరమున అల్లావుద్దీన్ గొప్ప సేతో జేవాద్రిమీఁదికి యుద్ధమునకు వచ్చియుండెనని చరిత్రములు చాటుచున్నవి. కాన నాతరువాత నే యీ యుద్ధము జరిగి యుండఁగలదు. “పద్మ సేనుండును బసవడి వచ్చె గురువహువ్రద్వయ ఘోటకమునందు” అను ముద్రితప్రతిలోని పాఠము పైఁకు ద్రాసునోరియుంట ర్ లైజెరలోని ప్రతులలో నెందును గానరానందున నాపాఠము సంప్రతిపన్నముగా గ్రహింప నర్హము గాదు. పండితులు పరిశీలింప నభ్యర్థితులు.

ఇదిగాక వైచిత్రమున రాజాగమప్రకరణములో

“అశ్వంబు లోక వేయి యమితప్రకార”

రుద్రుఁడు వంపించె రూఢవంగులిని ”

అనువాక్యము కానవచ్చుచున్నది. ఇం దమితప్రకారము గలరుద్రుఁడు రుద్రజేవి యై యుండనోవు. రుద్రుఁ డని పురుషనామముతో వ్యవహరింపఁ గుఱుచుండఁగలదు సుప్రసిద్ధమైనవిషయము. అను. 1295 వతకు రాజ్యము చేసినది కావున నామి కాలముననే యుద్ధము జరిగి యుండవలెను. అమితపదముండఁబట్టి ప్రకాశపదము విశేషణగుడిలోఁ జేసినది కావున విశేష్యంబు రుద్రపదమేయైవది. ఇట్లుగనవుడు విశేష్యమైన ప్రకాశరుద్రపదము లేకుండున ద్వితీయప్రకాశరుద్రుని దీక్షింనుట సంభవించదు. ప్రథమప్రకాశరుద్రుండునుగమ్మ ప్రతేక శంఖశంకర్కపతికాలికుఁడు కాదు. అమితప్రకాశవిశేషగన్వితమునకును నీరుద్రుఁడు రుద్రజేవియే యైయుండునని తోచెడిది. యవనరాజరాజ్య

భారతదేశమున విరచితములగు బ్రహ్మ గ్రంథములు. కాబట్టి
సామంత్యకాలములోని భారతదేశమున నయితే భారతదేశము
గలదు. ఈసమయము ముగిసినది పై భారతదేశములోనున్న
సం. 14-3-15. 12-2-34. 14-4-12 14-3-4 గలవస్తువులలో
సంఖ్యనుబట్టియును గుర్తించి. నేను వ్యయముగ వానిం బదిది వ్రాసి
తెచ్చివాడను. కాబట్టి యిహపాతము సర్వసంపత్తిని నుచి
గ్రహించుచున్నది. అది కేవలముగ వ్రాసియున్నది. అను
పాతము పై పుస్తకభారతదేశమున సంఖ్యనుబట్టియును వ్రాసి
బదిరేకు. కాన నది క్యాచిక్కుచాతము వాని సర్వసంపత్తిని గాదు.

ఈపాతములందు వాస్తవము తెలియఁ గోరువాడు పై లైబ్ర
రీలో తెలియవచ్చు. ఇట్లు యుద్ధకాలము కేతిరెడ్డి యనంతరకాల మిది
సామాన్యరూపముగను దుద్రుణవనవనచపాద్యసమావేశకాల మిది
విశేషరూపముగను నిరూపించబడినది. అక్కాలము 1294-1295 వంస
త్పరములకాలం బగును, ముఖ్యమందు రాజులు గూడ నయితే
కాలమునకు భుజియుచున్నారు.

సర్వాధియుద్ధమునకు వీరభల్లాదులు వచ్చివచ్చి తచ్చర
మున మున్నది. ద్వారసముద్రపుభల్లాదులలో మూడవవాడు 1276
యెడలనుండి 1310 వఱకు నుండినవాడు. అతడు 1290 పైవి 30
గిరియూయుద్ధకాలమున నుండి వచ్చును. చాగిపాతరాజు 1199 లో
నున్నవాఁడని రావుగాను తెలుచినవారు. అదేవిధమునాతనివాఁడను
పాతరాజు యెడలపాతరాజు మై యుండు నని నాథునివ్రాయుము.
రాజునివాసముతో నేనుగలవచ్చుచు చాగిపాతరాజునకు వరిసింహ
రాజు అతనికి పాతరాజు మూడవరాజు వారిలో మూడవరాజునకు నెడ
పాతరాజు బద్ధిందినట్లు వ్రాసియున్నాడు. చాగిపాతరాజు గుర్తించు
వానిము. రెండవ పాతరాజును గూడ కేతన శ్రీ. శ. 1240 లో కేతన

రామేశ్వరాలయములో "గణపయదేవరవివ్యక్తిపాదలంకారభక్తిపరా
యమందై న శేతవదాలండు" అని శాసనము స్థాపించినవాఁ డీదొడ్డ
కాలమునఁజకు నుండఁగలడు. ఇదిగాఁ మనదెం పోమేశ్వరాలయమున
గరుడస్తంభముమీఁద నున్న కోటకేతుని మఱియొక శాసన
ములో "కాకాబ్బే రామబాణశ్చింతిగణిశీ ... దొడ్డకేతునిఁ" :
అనియు "స్వస్తివతుస్సమ్రా ... శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కోట
దొడ్డనామాది నమస్త్రుత స్థిరహీణం శేతరాజు" అనియు, నున్నది.
ఇది మనరెండవశేతరాజునకుఁ బుత్రుఁడు చివరేతరాజు ఛట్టనరేదే
వార వచ్చినవామముగా నున్నది. ఎట్లైనను మఱియొక చిన్న శేతరా
జున్న నే యీదొడ్డపదము సార్థకమగును. ఆశేతరా వెవ్వఁడో
వాఁడే యీయొద్దకాలమున వచ్చియుండును. దొడ్డకేతునియదామ
స్థితిని నరసిమాను లగు పూర్వచాళుక్యుల సామ్రాజ్యమును జరి
శీలించినచో మాధులవీరరెడ్డిచింతపల్లిరెడ్డను పెంటఁ బెట్టుకొని నాయు
కురాలివనువున బ్రహ్మనాయనిగఁడకు సంధికిఁ బోయినవాఁడు అదొడ్డకేత
రాజుగాక సామాన్యస్థితి గల మఱియొక శేతన యని తెలియుఁ గలదు.
యితఁడు లిఖితపుస్తకములలో "కోటకేతన్న శేతన" యనియే
ప్రాయుఁ బడినవాఁడు.

ఇక ధరణికోటభీమరాజు వీరపోముఁడు నెలనాటిచోడగొంగే
రాజు శేషింది యున్నాడు. నరిపడినను పరిపక్షకపోయినను వారు
ప్రాసంగికారల నెల్లరను వ్రాయవలె నను నియమము లే దని తెలుగ్
ప్రాసేరిది. వారు లేకపోయినంతమాత్రమున నిర్లీకమగు యుద్ధకాలమున
వకు భంగము రాదు. అక్కలమున మఱియొక ధరణికోటలో దక్షుఁ
డైవభీమరా జుండిన నుండవచ్చును. శేతరాజు ధరణికోటపురాధీశా
రము లేక కోటగృహనామము గల మఱియొక్కఁడై యుండిన నుండ
వచ్చును. కాన నేకకోటమున వారిద్దరినమానేకము విరుద్ధము గాదు.

వెలనాటిచోడగొంకరాజనామము కల్పాటిచరిత్రమునఁ గాన రావు. అప్పటికి వారివ్వాతంత్రియమే కమించినది. కావుననే పరీక్షా బంధువు బగుప్రాచ్యదాభివ్యుల కావ్యశయము గాని యుద్ధమున వారి ప్రచారము గాని లేదు. “మామగురమగ్గొంక మహిపాలునకును” అనుపాదము కావనియుద్ధము. 1127 ము 1158 వఱకీ యరవిపరిపాలనము కానవచ్చుచున్నది. ఆరవిపుత్తుఁడగురాజేంద్రచోళున కానామమున్నను సతఁడు వలగామునకు మామగఁడు. అనుగురూపమకా లికుఁడును గాదు. “వెలనాటిచోడుండు విక్రమాధ్యుండు” అనుచోట నున్న వెలనాటిచోడుడు కుళోత్తుంగచోడగొంకరాజ పుత్తుఁడైన రాజేంద్రచోడుఁ డనియు, సతనిఁ గుళోత్తుంగచోడగొంకరాజుని నామాంతర మున్న డనియు, వ్రాసినయమాకాంతముగాదు వెలనాటిచోడుడు కుళోత్తుంగచోడగొంకరాజును జతుర్ధకులక లని వ్రాసి యింక నీవిషయము విచారణయ నుచి వ్రాసిరి. కాబట్టి వెలనాటిచోడుఁడనువాడు సలగామునిమామ యైనగొంకరాజుకాదు. ఇకఁవాఁ డెవ్వఁడైన జనుంగాక. ఆపేటివాఁడు యుద్ధకాలమున నుండుటయే మాకు ముఖ్యమున్నచో కృష్ణాశిలా తలగడదీవిలోని కానవమునందు వెలనాటిచోడయ్య అనువాడు 1843 లో నుండె నని వ్రాయఁబడినట్లు సుయోర గారు వ్రాసినారు. కాబట్టి యాతండ్రి యరవిపూర్వముఁడో యుద్ధకాలమున నుండవచ్చు నని తలంప వచ్చును.

ఇంకవలస రావుగారు 191 పేజీలో “వెలుగోటివారి పంకవృక్షమునం దెప్పఁబడినపురుషులయొక్క కాలనిర్ణయాదివిషయములను బట్టి చూచినను వేటరెడ్డి ... మూలపురుషుఁడను సిద్ధాంతము నిలువఁజాలదు.” అని మొదలిడి వ్రాసినయాక్షేపగ్రంథ మింతయు దలోత్తరం దైనది. తమచే నిర్ధారించఁబడిన కల్పాటియుద్ధకాలనిరోధమేకవా వారిప్రబలాక్షేపము. అది పరిష్కారంబైనదికనుట

యారితోపుము చూచినవాఁడ! విశజంబు గాకపోయె, ఇదిగాక 188
 పేజీలో "చేతిరెడ్డి బేతాళనాయుడు కాఁడని సహేతుకముగ విచార
 పించునోపుచున్నాను" అని ప్రతిష్ఠించిన రావుగారు (వానిన (8) గుర్తు
 గల హేతుగ్రంథము న్నాఁడే విరస్తం బయ్యెను. ఇట్లుగునపుడు పై
 సిద్ధాంతము నిలువఁ జాల దన్నమాట నిలువఁ జాల దనుట తెల్లంబు.
 మఱియు నీయుద్ధకాలప్రతిబంధముననే రావుగారు పదవ ప్రకరణములో
 "అయివను వీరిని బ్రహ్మనాయనిష్ఠాతిలోటిలోని వారిఁ గా వంగీకరింప
 వచ్చు" వనియుఁ బల్నాటిచరిత్ర యుద్ధాంతము 41 పేజీలో మహా
 కాంతముగారు చెవిరెడ్డి బ్రహ్మనాయని వంశమున నతనితరువాతి
 వాఁడనియు వంగీకరించినారు. ఈ ప్రతిబంధము నివర్తించినపుడు
 వారు బ్రహ్మనాయనిని బేతాళనాయనిమనుమనిగ వంగీకరింపమిఁగి గౌర
 వములేదు. ఇంకొకటి. చాగిబేతరాజునకు ననుగురాజునకు నామభేదము
 సంతానభేదము పిత్రాధిపంబంధిభేదము మున్నగునవి యెన్నియో
 యుండివను రావుగారు 7 వ ప్రకరణమున చాగిబేతరాజు ప్రసక్తియందు
 "పల్నాటిలోని కాసనములోఁ బేర్కొనంబడిన చాగిబేతరాజునకే
 యనుగురా జనునామాంతరము గలదేమో యని సందేహము కలుగు
 చున్నది" అని వారిసపురకు నభేదముఁ జెప్పఁ జూచినవారు పై భేద
 ములు లేనిచేతిరెడ్డిబేతాళనాయక బేతినాయకులకు భేదము సాధించ
 బహుభంగులఁ బరాక్రమించుట వింతగా నున్నయది.

ఇక నేమైన బేతదిరోధ మున్నదని యెంతురేమో అదియుఁ
 జూరము. విల్లలమఱిచేతిరెడ్డికిఁ బిల్లలమఱిచేతాళనాయనిఁ బేర్చి
 కర్మము పిల్లలమఱిచేల్లముచేతనే వ్యాఖ్యాతంబు గదా! చేతిరెడ్డికి
 బేతినాయనిఁ జగవడము బేతభేదము బేతినాయుడు అంధ్రజేతము
 వాఁడా? అర్యావర్తజేతమువాఁడా? అని విమర్శించి నిర్ణయించి
 నచోఁ దొలంగును. మొదటిపక్షమునఁ బల్నాటిచరిత్రములోనా వ్యా

వత్సనుండి యనుగురాజులెంటి దొడ్డనాయుడు వచ్చినాఁడని ప్రాయట విరోధించును, రెండవవత్సము నవలంబించినచో గులగోత్ర నానువిరోధములువచ్చుచున్నవి వల్నాటివీరచరిత్రమునచేరినాయుడు వెలమకులమువాఁడని చెప్పఁబడినది. వెలమ కమ్మ కాపు అనునవి మన యాంధ్రదేశపువాలవజారివారిలో గలతెగలవారిలయందు దూతము లనుట శ్రీనాథభీమఖండవాదులవలనను అనుభవమువలనను చేరినవిషయమే కాదు! ఇట్టి నామము గలతెగ యాంధ్రదేశముననే ప్రసిద్ధంబుగాని యార్యానర్తమునఁ గాదు. శేషర్లగోత్రము తగ్గోమవాసమునఁ గలిగిన వని మనయూర నుండిన యాయూరిగోత్రమున అని మొదలుగాఁ బత్తనాయకచరిత్రాదులందు వ్రాయఁబడినది. ఆగ్రామ మాంధ్రదేశమున నుండుటయు నాశ్వాము తేఁడు చెఱువు శబ్దములచే నిష్పన్నం బగుటయు సుప్రసిద్ధంబు. కాబట్టియే అనపోతనాయుని అయ్యసమ్రాటికాసనమున క్లి. తస్య గోత్రా గ్యనేకాని ప్రసిద్ధాన్యాంధ్రనుండలే అని వ్రాయఁబడినది. కాన వీరిగోత్ర మాంధ్రదేశముననే ప్రసిద్ధంబు కాని యార్యానర్తమునఁ గాదు. చేరినాయుడు దొడ్డనాయుడు పెద్దన్న అని మొదలగుశబ్దము లాంధ్రభాషాశబ్దములే కాని హిందుష్ఠావిభాషాశబ్దములు గావు.

కాబట్టి వీరు తొలుతనుండి యాదేశమువారే యను రెండవ వత్సము నవలంబించినచో వీకులగోత్రనామములు విరోధించును. అందువలన వీరేశమునుండి యాదేశమునకు నేతద్వంశీయు లెవరోఁ లోయి యుండవలెను. ప్రభమువ్రతావరుద్రుడు వెలమలగోత్రనిర్ణయము చేతిగెడివాఁడు చేసివల్లు వత్సనాయక చరిత్రాదులవల్లఁ చేరియుచున్నది. కాన నాశానిధిమనాతివారే యార్యానర్తమునకుఁ జోవు యుండవలయు.

పరిశీలించ దామానాయుడే తొలగిన నాశాన ర్తమునకుఁ జూచు
వహాదని యెంచవలెను. పరినాయుడు మున్నగువారు కాకలివారి
యొద్ద సైనాపత్యాదులలో నుండఁగాఁ దత్పుత్రుండు సైనాయుధుడు
పల్నాటియనుగురాజునొద్ద పమాత్యుండుగా నుండవచ్చును. అగ్ర
దృష్టాంతములవలన దామానాయుడే యిచ్చటనుండి యనుగు
రాజునొద్దకుఁ జూచినవాడని యేర్పడును. చెవిరెడ్డి బేరిరెడ్డిబేరినా
యకులపుత్రులలోఁ గలనామభేదమును గుతించియు వితిరవివయములను
గుతించియు విస్తరముగ నెనుక వ్రాయఁబడియెను. యుద్ధ కాలమునాగ్ని
టవలనఁ గాలాపేక్షములగు నాక్షేపము లన్నియు దూరాపస్తము
లైనవి.

ఒక్కటిమాత్రము శేషించినది. రావుగారు మల్లనాయని
కట్టిక్కళాసమునాటికి సంతానమే జనింపలేదని సంతానాభావ
పక్షమును దొలుత నెత్తికొని తరువాత “ఒకవేళ బుట్టినా రను
కొన్నను” అని సంతానసద్భావపక్షమును దీసికొని దోషము లీయ
సాగి “మల్లనాయనికి సంతానమే లేక యుండఁగాఁ బ్రతాపరుద్రు
నితో ... సమకాలికుఁ డయ్యెను” అని మరలసంతానాభావ
పక్షమునే యుపసంహారవాక్యమున నవలంబించి దోషము లిచ్చి
యన్నారు. ఇది ప్రమాదజనితమో మణియెద్దియో తోచక యున్నది.

ఏతదాక్షేపమధ్యమున “ప్రవీతామహుడు విలామహుఁ
డు మమమడు వయస్సువచ్చినమునిమనుమడు నేక కాలమున
నున్నవారని చెప్పవలసి వచ్చును. ఇది యెంతయు నపదర్శముగా
నున్నది కదా” యని ప్రాసీనారు. ఏలప్రాసీరో తోచదు. లోకములో
వయస్సువచ్చినమునిమనుమనితో సమకాలికులగువార లెందఱో చివఁ
బ్రదుచున్నారు కవలబదుచున్నారు. మనముచూచుటకై శస్త్ర నిరుపదిసం
త్సరములవఱిఁదఁ బుత్రుండు నలువదిసంవత్సరములవఱిఁదఁ బాత్రుండు